

STOWARZYSZENIE MIAST KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO
W KOWALU
woj. kujawsko-pomorskie

Miasta założyciele

*Łapiski
Kazimierzowskie*

NR 1/2008

Kowal, grudzień 2008 r.

Komitet Redakcyjny

Eugeniusz Gołembiewski, Kowal
Henryka Kaszycka-Paniv, Przemyśl
Stanisław Kracik, Niepołomice
Lech Łbik, Bydgoszcz
Jacek Maciejewski, Bydgoszcz – przewodniczący
Jerzy Szydłowski, Lelów
Zdzisław J. Zasada, Włocławek

Zespół Redakcyjno-Wydawniczy

Arkadiusz Ciechalski, Kowal – sekretarz
Jerzy Giergielewicz, Włocławek
Zdzisław J. Zasada, Włocławek – przewodniczący
Bogdan Ziółkowski, Włocławek – zastępca przewodniczącego

Redaktor

Arkadiusz Ciechalski, Kowal

Opracowanie typograficzne, łamanie

Anna Marcinkowska

© Copyright Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu

Na okładce

- Zamek w Łęczycy wzniesiony w latach 1357-1370 z inicjatywy króla Kazimierza Wielkiego.
- Denar kazimierzowski.
- Dokument króla Kazimierza Wielkiego z 22 VIII 1347 r. dotyczący przeniesienia z prawa polskiego na średzkie wsi Kotarszyn, Nosów i Piotrów w ziemi sandomierskiej.
- Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.
- Rycerze z czasów Kazimierza Wielkiego.

Adres Redakcji

Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego
87-820 Kowal, ul. Zamkowa 4, woj. kujawsko-pomorskie
e-mail: kazimierzwielki@kazimierzwielki.pl
www.kazimierzwielki.pl

ISBN 978-83-928409-0-9

Nakład 250 egz.

Druk

Drukarnia „DIX”, Włocławek
ul. Falbanka 48, tel./fax (054) 234 68 98
e-mail: dix_studio@op.pl

Spis treści

Jacek Maciejewski Słowo wstępne	5
Jerzy Giergielewicz, Jacek Maciejewski Kazimierz III Wielki – wybitny król rodem z Kujaw	7
Zdzisław J. Zasada Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego	15
1. Założyciele Stowarzyszenia	17
2. Główne cele działalności Stowarzyszenia	18
3. Statut Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego	21
4. Władze Stowarzyszenia	29
5. Dokumenty Stowarzyszenia	30
6. Dane teleadresowe	31
Zdzisław J. Zasada Wykaz miast i miejscowości związanych z Kazimierzem Wielkim	32
Józef Michalik Wychowywać, to wydobywać piękno i dobro z człowieka	38
Lech Łbik Legenda o Kazimierzu Wielkim i występny staroście z kujawskiego Przedcza ..	42
Bogdan Ziółkowski Zarys dziejów królewskiego miasta. Kowal w woj. kujawsko-pomorskim	48
Kazimierz Dudzik Osiem wieków piękna. Czchów w woj. małopolskim	67
Radostaw Cichański Dlaczego Kazimierza III nazywany Wielkim? (konkurs)	79
Jerzy Giergielewicz Kazimierz Wielki i jego czasy w twórczości artystycznej	81
Eugeniusz Gołembiewski Komitet Budowy Pomnika Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu	86
Zdzisław J. Zasada Kalendarium	89
Aneks	93

Zespół Redakcyjno-Wydawniczy

uprzejmie zaprasza wszystkich chętnych, aby zechcieli nadsyłać materiały do kolejnych wydań „Zapisków Kazimierzowskich”. Oczekujemy artykułów dotyczących Kazimierza Wielkiego, czasów w których żył, dokonań krzewiących jego reformatorskie poczynania w miastach, miejscowościach, szkołach i innych podmiotach. Szczególnym uznaniem cieszyć się będą materiały opisujące dzieje miast Kazimierzowskich.

Słowo wstępne

W dniu 30 kwietnia 1310 r. przyszedł na świat w Kowalu na Kujawach Kazimierz, syn Władysława Łokietka, ostatni Piast na tronie polskim i jeden z najwybitniejszych władców w dziejach naszego kraju. Był to jedyny król, z którego imieniem potomność na trwałe związała przydomek Wielki. Rządy tego monarchy charakteryzuje najkrócej stwierdzenie jednego z jego biografów, iż było to panowanie wykorzystanych szans. Potrafił bowiem król Kazimierz, dzięki swoim talentom dyplomatycznym, obronić pozycję królestwa polskiego na arenie międzynarodowej, a mądre decyzje związane z modernizacją państwa sprawiły, że nie tylko znacznie się ono rozwinęło pod względem gospodarczym, lecz także potrafiło odrobić sporo z zaległości cywilizacyjnych w stosunku do krajów zachodnioeuropejskich. Toteż już jemu współcześni doceniali wysiłek monarchy uznając, że „rządził on powierzonym sobie przez Boga królestwem dzielnie i z pożytkiem”, a po dzień dzisiejszy w powszechnej świadomości Polaków jest władcą, który przede wszystkim „zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną”.

Zbliżająca się siedemsetna rocznica urodzin króla Kazimierza III Wielkiego zaowocowała w ostatnich latach intensyfikacją starań o godne uhonorowanie tej wyjątkowej postaci oraz o znalezienie w dokonaniach monarchy inspiracji do spełniania trudnych politycznie i cywilizacyjnie wyzwań, które stoją przed Polską u progu XXI wieku. Znaczna część dotychczasowych przedsięwzięć związana jest z najbliższą ojczyzną króla, Kujawami. Trudno się temu dziwić, skoro wybitny Piast był nie tylko tutaj zrodzony, lecz także pochodził z kujawskiej gałęzi swojego rodu. Do wydarzeń szczególnie istotnych zaliczyć tu można utworzenie w 2005 r. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, a w kolejnym roku odsłonięcie w tym samym mieście okazałego, konnego pomnika monarchy. I wreszcie w roku bieżącym, w miejscu urodzin króla, w Kowalu, zrodziła się inicjatywa, aby w szczególny sposób zaakcentować zbliżający się jubileusz i utworzyć ogólnopolskie Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego.

29 kwietnia 2008 r. odbył się w Kowalu zjazd założycielski Stowarzyszenia, w którym udział wzięło kilkadziesiąt osób, w tym 19 przedstawicieli jednostek samorządowych. Zgodnie z wymaganiami ustawy o stowarzyszeniach został przyjęty Statut oraz wybrane jego władze. Jednocześnie pozostawiono dwa wakuujące miejsca w Zarządzie, które zamierza się uzupełnić po wstąpieniu do Stowarzyszenia przedstawicieli kolejnych jednostek

samorządu terytorialnego. Stowarzyszenie ma być platformą współpracy osób, jednostek samorządowych i instytucji nauki, oświaty i kultury, które chciałyby wspólnie upowszechniać – jak głosi statut – ideę umocnienia państwa polskiego i dorobku ostatniego Piasta na tronie polskim. Organizacja jest otwarta dla wszystkich, którzy czują się w jakikolwiek sposób związani z postacią wielkiego monarchy, a jej obecni członkowie liczą w pierwszej kolejności na wstąpienie w jej szeregi przedstawicieli tych miejscowości położonych w Polsce i na Ukrainie, które zawdzięczają królowi Kazimierzowi prawa miejskie, fundację kościołów, zamków, murów obronnych lub czują się związane z osobą syna Władysława Łokietka w jakiś inny sposób (np. zachowują pamięć o pobytach króla lub są obecne w jego legendzie). Obecnie najważniejszym wyzwaniem i priorytetowym zadaniem Stowarzyszenia jest przygotowanie obchodów jubileuszowych w roku 2010.

Procedura rejestracji Stowarzyszenia w Krajowym Rejestrze Sądowym przeciągała się z powodów formalnych. Konieczne okazało się wprowadzenie do Statutu nowych zapisów, co nastąpiło w czasie drugiego zebrania Członków Założycieli, które odbyło się 19 września 2008 r. Na tym posiedzeniu wywiązała się także dyskusja o planach i projektach działalności Stowarzyszenia. W konkluzji zaaprobowano główne kierunki działania, jakie zamieszczone są w Statucie. Ich konkretyzacja zostanie dokonana na najbliższym posiedzeniu władz, które odbędzie się 12 grudnia 2008 r. w Lelewio, koło Częstochowy.

Ogólnopolski charakter Stowarzyszenia stawia przed jego władzami bardzo istotną kwestię opracowania koncepcji komunikowania się jego członków. Do tej pory ważną rolę odgrywała w tym zakresie strona internetowa www.kazimierzwielki.pl, która cieszy się sporym zainteresowaniem, gdyż miesięcznie jest odwiedzana średnio ok. 1100 razy.

Kolejnym ważnym krokiem na drodze wzajemnej komunikacji stanie się, miejmy nadzieję, nowy periodyk o charakterze ogólnopolskim „Zapiski Kazimierzowskie”. Numer pierwszy ma przede wszystkim na celu upowszechnienie informacji o Stowarzyszeniu, jego celach i planowanych wspólnych przedsięwzięciach. Rada Redakcyjna ma nadzieję, że w kolejnych „Zapiskach” pojawią się artykuły napisane przez członków Stowarzyszenia z całej Polski. Mogą one dotyczyć historii i dnia dzisiejszego, dokumentować przedsięwzięcia lokalne i ogólnopolskie, zgodne z celami statutowymi naszej organizacji, a także podejmować dyskusję dotyczącą tych celów i sposobów ich realizacji. Rada Redakcyjna zaprasza zatem do składania tekstów i do wszczynania „twórczego fermentu”, który pozwoli nam wszystkim lepiej realizować wspólne cele.

Bydgoszcz, grudzień 2008 r.

Jerzy Giergielewicz (Włocławek)
Jacek Maciejewski (Bydgoszcz)

Kazimierz III Wielki

Wybitny król rodem z Kujaw

Dnia 30 kwietnia 1310 r. w mieście Kowalu na ziemi kujawskiej, księżna Jadwiga żona Władysława Łokietka powiła syna Kazimierza, którego urodzenie i kolebkę osądziłem za godne osobnej wzmianki.

Tak o narodzinach ostatniego Piasta na tronie polskim poinformował potomnych w swoich „Rocznikach czyli Kronikach sławnego Królestwa Polskiego” najwybitniejszy średniowieczny kronikarz polski Jan Długosz (1415–1480). Ta wiarygodna wiadomość została oparta zapewne o zaginioną zapiskę rocznikarską lub tradycję dworu królów polskich.

Kazimierz był najmłodszym dzieckiem księcia Władysława Łokietka, późniejszego króla Polski oraz córki księcia kaliskiego Bolesława Pobożnego, Jadwigi. Dwaj bracia Kazimierza zmarli w dzieciństwie – Stefan w 1306 r., zaś Władysław w 1312 r. Znamy też ich trzy siostry: Kunegundę (księżnę świdnicką, a następnie saską, zm. w 1331/33), Elżbietę (królową Węgier, zm. w 1380) i Jadwigę (zm. w latach 1320-1325). W wieku dziesięciu lat Kazimierz był świadkiem podniosłych uroczystości – koronacji swego ojca, Władysława Łokietka, na króla Polski w katedrze krakowskiej (20 I 1320) oraz ślubu siostry Elżbiety z królem Węgier Karolem Robertem z dynastii andegaweńskiej.

Władysław Łokietek stopniowo wprowadzał syna w sprawy państwowe. Osiemnastoletni książę przebywał na przełomie 1329/1330 r. z misją dyplomatyczną na dworze węgierskim. W 1331 r. został namiestnikiem w Wielkopolsce, ziemi sieradzkiej i na Kujawach. W tymże roku uczestniczył też w kampanii wojennej, która zakończyła się bitwą pod Płowcami. Ale większej roli w działaniach zbrojnych nie odegrał, a propaganda krzyżacka oskarżała go nawet o tchórzostwo i ucieczkę z pola bitwy. Wydaje się prawdopodobne, że książę uczynił tak na osobiste polecenie ojca, który obawiał się o bezpieczeństwo jedyne go sukcesora tronu. Rok później Kazimierz brał udział w walkach z książętami głogowskimi o odzyskanie południowej Wielkopolski i poprowadził decydujący szturm na gród Kościan.

Po śmierci ojca Kazimierz został koronowany na króla w Krakowie przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Janisława dnia 25 IV 1333 r. Ugruntował w ten sposób zapoczątkowany przez Łokietka obyczaj koronacyjny, który związał tę uroczystość z katedrą na Wawelu.

U progu panowania Kazimierza Wielkiego sytuacja międzynarodowa Polski była niezwykle skomplikowana. Królestwo Polskie składało się praktycznie z dwóch odrębnych dzielnic: Małopolski, której zagrażał król Czech używający tytułu króla polskiego oraz z Wielkopolski, której zagrażał zakon krzyżacki, posiadający w swych rękach od 1332 r. Kujawy. Książęta śląscy i mazowieccy także uznawali zwierzchność króla czeskiego. Na wsparcie Kazimierz mógł liczyć jedynie ze strony Węgier i papieża. Król błyskawicznie, bo już w lipcu 1333 roku, zawarł układ pokojowy z Brandenburgią, ale najpilniejsze było, wobec zbliżającego się terminu upływu rozejmu, choćby tymczasowe porozumienie z Krzyżakami. Mający w swoim ręku szereg polskich ziem Zakon skłonny był do rozmów, gdyż liczył na korzystne dla siebie rozstrzygnięcie na polu dyplomatycznym. Dzięki temu dało się bez trudu, przy poparciu wysłannika papieża Jana XXII, przedłużyć rozejm o kolejny rok, a spór oddać

pod arbitraż międzynarodowy.

W 1335 r. król Polski, szachując Luksemburgów możliwością zawarcia sojuszu z Wittelsbachami, zmusił króla czeskiego do wykazania inicjatywy na polu poprawy stosunków polsko-czeskich. Efektem był nie tylko zawarty między stronami układ rozejmowy, ale także otwarcie dialogu, który miał doprowadzić do rozstrzygnięcia wszelkich spornych spraw. Już w sierpniu tegoż roku doszło do rozmów delegacji polskiej z królem czeskim w Tenczyńcu, gdzie Jan Luksemburski wyraził gotowość zawarcia pokoju z Polską, a także rezygnacji z pretensji do korony polskiej, za co nasz monarcha miał zrezygnować z roszczeń do zwierzchności nad zhołdowanymi przez władcę czeskiego księstwami śląskimi i mazowieckimi. Kazimierz Wielki zwlekał jednak z ratyfikacją układu tenczyńskiego, ostatecznie sprawy te rozstrzygnięto dopiero w listopadzie podczas zjazdu wyszehradzkiego.

W czasie zjazdu monarchów Czech, Polski i Węgier w Wiszegradzie (na Węgrzech), gdzie przybyli także wysłannicy zakonu krzyżackiego, podjęto decyzję w sprawie sporu polsko-krzyżackiego, a także zakończono układem pokojowym rozmowy polsko-czeskie. Wyrok arbitrażowy królów Czech i Węgier nakazywał zwrot Polsce ziemi dobrzyńskiej i Kujaw, zaś Pomorze Gdańskie miało przypaść Krzyżakom jako „wieczysta jałmużna” króla polskiego. Za pośrednictwem króla węgierskiego Karola Roberta zawarty został także polsko-czeski układ pokojowy, który był kolejnym dyplomatycznym sukcesem władcy polskiego. Udało mu się bowiem wykupić od Jana Luksemburskiego, za cenę 20 tys. kóp groszy praskich pretensje monarchy czeskiego do tytułu króla polskiego. W układzie pominięto natomiast stosunek Kazimierza do zhołdowanych przez króla Jana książąt Śląska i Mazowsza. Dodać też trzeba, iż po powrocie do kraju Kazimierz Wielki wystawił co prawda oświadczenie, że akceptuje wyrok w sporze z Krzyżakami, zwlekał jednak z wystawieniem stosownych dokumentów pokojowych, czekając na efekty zabiegów swojej dyplomacji na dworze papieskim.

W 1338 r. doszło do dalszego zacieśnienia więzi polsko-węgierskich, gdy na kolejnym zjeździe w Wiszegradzie strony uzgodniły swoją wspólną politykę wobec Rusi Halicko-Włodzimierskiej. Na zjazd przybył bowiem książę halicki i włodzimierski Jerzy II (Bolesław Trojdenowicz), który ustanowił Kazimierza Wielkiego sukcesorem w swoim księstwie na wypadek swej bezpotomnej śmierci. Władca polski, licząc na poparcie przeciwko Krzyżakom i w sprawie Rusi, zawarł układ za szwagrem, królem Węgier, na mocy którego Karol Robert i jego synowie mieli prawo dziedziczenia tronu polskiego w razie gdyby Kazimierz Wielki nie zosta-

wił męskiego potomka. Poparcie węgierskie w sprawie ruskiej przydać się miało już wkrótce. Po zamordowaniu w kwietniu 1340 r. Jerzego II, Kazimierz Wielki wkroczył do Lwowa i zawładnął tam skarbem tamtejszych książąt. Jeszcze w tym samym roku zorganizował drugą, lepiej przygotowaną wyprawę, dzięki której stał się panem Rusi Halickiej i jednym z głównych pretendentów do opanowania całego państwa osieroconego przez Trojdenowica, o które rywalizowali także Tatarzy, Litwa i wspierające działania Piasta Węgry.

W sporze z Krzyżakami Kazimierz Wielki zwrócił się do papieża Benedykta XII o wyznaczenie sędziów do przeprowadzenia kolejnego procesu przeciwko Zakonowi. Rozpoczął się on na neutralnym Mazowszu w Warszawie 4 II 1339 r. Przesłuchano tym razem aż 126 świadków, którzy w całej rozciągłości potwierdzili punkty oskarżenia. Wyrok zapadł 15 IX 1339 r. Krzyżaków uznano winnymi i zobowiązano do oddania Polsce Pomorza Gdańskiego, Kujaw, ziemi dobrzyńskiej, chełmińskiej i michałowskiej oraz zapłacenia odszkodowania w wysokości 194 500 grzywien. Mimo niemożliwości wyegzekwowania go i dyplomatycznej kontrakcji krzyżackiej w kurii wysiłek Polski nie poszedł na marne, gdyż wyrok stał się istotnym elementem politycznego nacisku na Krzyżaków.

Zanim doszło do zawarcia układu pokojowego z Krzyżakami król polski wzmocnił jeszcze swoją pozycję poprzez sojusz z księciem pomorskim Bogusławem V. Układ ten umocniony został przez małżeństwo księcia z królewską córką Elżbietą. Dzięki dyplomatycznym zabiegom króla Kazimierza w rozmowach pokojowych, które odbyły się w 1343 roku w Kaliszu, nie wracano już do arbitrażu wieszegradzkiego, a szczególnie bardzo niekorzystnej dla króla sprawy rezygnacji z Pomorza Gdańskiego jako „wieczystej jałmużny”. Przyjęcie tego warunku zamknęłoby bowiem już na zawsze władcom polskim możliwość starania się o zwrot tej ziemi. Nie mniej jednak Kazimierz Wielki zawierając traktat kaliski potwierdził dokonane przez swoich poprzedników donacje ziem chełmińskiej i michałowskiej, a także zrezygnował na rzecz Zakonu z praw przysługujących mu do Pomorza Gdańskiego. Zagwarantował też, że jeśli tron polski obejmą po nim Andegawenowie, to nie będą się oni starać o zwrot wspomnianych ziem. 23 lipca 1343 r. w miejscowości Wierzbicznany koło Inowrocławia dokonano wymiany stosownych dokumentów „pokoju wieczystego” i jego zaprzysiężenia. Rozpoczął się nowy okres w stosunkach polsko-krzyżackich, w którym obie strony, kierując się realizmem politycznym, potrafiły wyrzec się wojny we wzajemnych stosunkach.

Poza relacjami z Zakonem Krzyżackim czołowe miejsce w Kazimie-

rzowskiej polityce zagranicznej zajmowały dwie kwestie: piastowska (śląska i mazowiecka) i ruska. Na Zachodzie król podjął próbę wyrwania książąt śląskich spod zależności lennejszej od Czech. Starał się w tym wypadku wykorzystać konflikt Luksemburgów z Wittelsbachami, ale przymierze z margrabią brandenburskim Ludwikiem, synem cesarza, nie przyniosło spodziewanych korzyści. Ogólnie rzecz biorąc militarne zaangażowanie Piasta na Śląsku w latach czterdziestych zaowocowało jedynie przyłączeniem do Polski Wschowy w roku 1343. Pięć lat później w Namysłowie nastąpiło ostateczne porozumienie z Karolem Luksemburskim, a zawarty wówczas układ pokojowy zdecydował o włączeniu Śląska do Królestwa Czeskiego. Powiodła się natomiast Kazimierzowi inkorporacja do Królestwa Polskiego księstwa płockiego w roku 1351.

Dużo większe sukcesy odniósł monarcha polski w realizacji swojej polityki wschodniej. Dzięki związaniu kwestii ruskiej ze sprawą sukcesji andegaweńskiej w Polsce, uzyskał Kazimierz wydatną pomoc w zmaganiach o opanowanie Rusi ze strony sojuszników Węgier. Efektem dążeń króla polskiego na drodze do opanowania Rusi w latach 1340-1366 było przyłączenie do Polski ziem z głównymi ośrodkami w Sanku, Lwowie, Haliczu i Przemyślu i uzyskanie zwierzchności nad pozostającymi w rękach książąt litewskich obszarami Podola i Wołynia. Warto pamiętać o tym, że – jak słusznie dowodzi Jerzy Wyrozumski - „na Ruś Halicko-Włodzimierską Polska wchodziła takim samym prawem, jakim po śmierci Kazimierza Wielkiego Ludwik Andegaweński wstępował na tron polski, a skoro nie mówimy o podboju Polski przez Węgry przy tej okazji, to jest również bezzasadne mówienie o podboju Rusi przez Polskę”. Bawiem wojny toczone przez króla na Rusi, były wojnami z Litwą lub Tatarami, nie zaś z bojarami ruskimi.

Jakkolwiek trudno z pewnością przecenić sukcesy polityczne ostatniego Piasta na tronie polskim, to w świadomości historycznej Polaków zapisał się on słusznie jako wielki reformator państwa. Działalność ta objęła szereg istotnych dla funkcjonowania państwa i życia jego mieszkańców obszarów, takich jak administracja, finanse, wojskowość, prawodawstwo, a także zorganizowaną na bezprecedensową skalę akcją kolonizacyjną.

Ze względu na rozległość tematyki związanej z zagadnieniem reform państwowych możliwe jest tutaj tylko zasygnalizowanie niektórych, najbardziej istotnych kwestii. Zaliczyć tu należy z pewnością skodyfikowanie w formie pisanej statutów zwyczajowych polskiego prawa ziemskiego. Najpierw, zapewne z inspiracji i we współpracy z arcybiskupem

Jarostawem, w latach pięćdziesiątych opracowano Statut wielkopolski. Następnie wydany został Statut wiślicki, który był już początkiem kodyfikacji ogólnopolskiej, który upowszechnił się w kraju w poszerzonej formie jako Statut małopolski, w którym widać wyraźne tendencje do unifikacji prawa.

Nie mniej ważne były wysiłki centralizacyjne związane m. in. z działalnością starostów królewskich, a także te zmierzające do wzmocnienia jego pozycji ekonomicznej. W tej ostatniej dziedzinie nastąpiło powiększenie i uporządkowanie dóbr królewskich, a polityka monetarna (reforma groszowa) i finansowa monarchii polskiego doprowadziła do wzrostu dochodów skarbu królewskiego, które wynosiły około jednej tony złota rocznie.

Szczególny wysiłek króla skierowany był na zorganizowanie dobrej obrony kraju. Służył temu sprawnie funkcjonujący system powinności związany z obowiązkiem służby wojskowej. Ponadto monarcha własnym kosztem zbudował kilkadziesiąt (35-50 zamków), a szereg miast zostało otoczonych murami obronnymi. Rozbudowany zaś Wawel stał się godną siedzibą wielkiego władcy.

„Za czasów tego króla, w lasach, gajach i dąbrowach tyle założono wsi i miast, ile bodaj nie powstało kiedy indziej w Królestwie Polskim”. Ta opinia anonimowego kronikarza krakowskiego dobrze oddaje skalę i wyjątkowość przemian gospodarczych w Polsce za czasów Kazimierza Wielkiego. Lokowano wówczas setki nowych wsi zarówno w dobrach królewskich, jak - za zgodą monarchii - także w majątkach prywatnych.

Zakładanie nowych wsi i miast wzorowane było na modelu kolonizacji niemieckiej, polegającym na „całościowym zagospodarowaniu nowych kompleksów osadniczych”. Kolonizacja ta oparta była o prawo magdeburskie oraz jego lokalne odmiany: średzką i chełmińską. Przywilejem prawa niemieckiego mogły zostać obdarzone zarówno dobra już istniejące, które chciano zreorganizować, jak i tworzone od podstaw (na tzw. „surowym korzeniu”).

W wyniku akcji kolonizacyjnej ogólna liczba miast w Polsce uległa podwojeniu. Szacunkowe obliczenia mówią o lokacji w czasach króla Kazimierza III około 100 miast, z czego większość stanowiły miasta królewskie. Największe rozmiary działalność ta przybrała w Małopolsce, gdzie zrealizowano prawie 70% wszystkich lokacji miejskich. Liczba miast na tym terenie uległa potrojeniu, tak, iż mówi się nawet o zakończeniu wówczas procesu urbanizacji w Małopolsce, który w kolejnych stuleciach podlegał jedynie niewielkim korektom. Miasta królewskie i pry-

watne lokowano również w Wielkopolsce i na Kujawach oraz na świeżo przyłączonych do Królestwa Polskiego ziemiach ruskich.

Jednym z wyraźnych znaków wzrostu prestiżu króla Kazimierza i jego państwa była fundacja w roku 1364 uniwersytetu w Krakowie. W roku 1363 król Kazimierz podjął starania o zgodę w Rzymie na udzielenie mu uprawnień papieskich do założenia w Krakowie „studium generale”, a już 12 maja 1364 r. wystawił przywilej dla przyszłej wszechnicy. Tego samego dnia stosownych gwarancji udzieliły także władze Krakowa. Król nie ustanawiał, ale fundował uniwersytet wyznaczając miejsce dla przyszłej uczelni, określając uposażenie jej profesorów, a także wolności i przywileje dla studentów. Monarcha określił także model ustrojowy uczelni (wzorowany na Bolonii i Neapolu) starając się zapewnić władzy państwowej kontrolę nad nią. W planach królewskich zwierzchnikiem uniwersytetu miał być kanclerz krakowski, a zatem urzędnik monarchii (państwowy).

Król i jego doradcy od początku starali się stworzyć uniwersytet, w którym wyraźną przewagę odgrywałyby katedry prawa. Miała to być zatem uczelnia posiadająca trzy wydziały: sztuk wyzwolonych, medycyny i prawa. Nie planowano natomiast stworzenia wydziału teologicznego ze względu na brak odpowiedniej kadry.

Oficjalnie pierwszy polski uniwersytet został powołany 1 września 1364 r. przez papieża Urban V. Nie zgodził się on jednak na to, by zwierzchnikiem uniwersytetu został kanclerz królewski. Był zdania, aby urząd kanclerza powierzyć biskupowi krakowskiemu.

Te nieporozumienia między monarchą a papieżem wpłynęły zapewne na słabszy niż się można było spodziewać rozwój wszechnicy. Nie ma jednak wątpliwości, że podjęła ona działalność na wydziale sztuk oraz na wydziale medycznym.

Innym wyraźnym znakiem wzrostu prestiżu zarówno Kazimierza Wielkiego, jak i jego królestwa był zjazd monarchów, który odbył się w roku 1364. O ile w pierwszych latach rządów sprawy dotyczące Polski (spory polsko-krzyżackie, prawa do tronu polskiego) były przedmiotem rozstrzygnięć międzynarodowych arbitrów, teraz to władca polski stał się arbitrem rozstrzygającym spór czesko-węgierski i ratującym Europę Środkową przed wojną dynastyczną. W zjeździe krakowskim, oprócz gospodarza i monarchów Czech i Węgier, wzięli jeszcze udział inni władcy europejscy: Waldermar IV, król Danii, książęta: Bolko świdnicko-jaworski, Siemowit mazowiecki, Władysław opolski oraz margrabia brandenburski Otton Wittelsbach, być może także książę pomorski Bogusław V wraz z synem Każkiem. Natomiast król Cypru, Piotr de Lusignan, bezskutecz-

nie namawiał zgromadzonych do zorganizowania nowej wyprawy krzyżowej do Ziemi Świętej.

W czasie zjazdu krakowskiego miało miejsce wydarzenie, które znalazło trwałe miejsce w zbiorowej pamięci historycznej Polaków. Na koszt miasta Krakowa wydana została uroczysta ucza dla obradujących monarchów. Jej organizatorem był doradca finansowy króla Kazimierza, Wierzynek, który zaprosił gości do własnego mieszkania. W późniejszej tradycji wystawność i wspianiałość tego przedsięwzięcia uległa wyolbrzymieniu, służąc jako element podkreślenia wzrostu prestiżu Polski w późnym średniowieczu.

Kazimierz III Wielki zmarł 5 XI 1370 r. na zamku wawelskim i został pochowany w katedrze krakowskiej, gdzie spoczywa w okazałym gotyckim grobowcu nieopodal ojca, Jadwigi andegaweńskiej i władców z dynastii Jagiellonów: Władysława Jagiełły i Władysława Warneńczyka.

Mimo czterech ożenek (z Anną Giedyminówną, z Adelajdą, ks. heską, Krystyną Rokiczańską i Jadwigą ks. głogowską) Kazimierz Wielki nie doczekał się męskiego dziedzica. Spadkobiercą tronu polskiego został zatem, zgodnie z polsko-węgierskimi układami sukcesyjnymi, Ludwik Węgierski. Kazimierz miał nadzieję, że po Ludwiku zasiądzie na tronie polskim jego wnuk, Kazimierz książę słuński, któremu w testamencie zapisał liczne dobra w Królestwie Polskim.

Ważniejsza literatura:

Dąbrowski J., *Kazimierz Wielki, twórca korony Królestwa Polskiego*, Wrocław 1964; Jasiński K., *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań-Wrocław 2001; Kurtyka J., *Odrodzone królestwo. Monarchia Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego w świetle nowszych badań*, Kraków 2001; Szczur S., *Historia Polski. Średniowiecze*, Warszawa 2004; Szczur S., *Papież Urban V i powstanie uniwersytetu w Krakowie w 1364 r.*, Kraków 1999; Wyrozumski J., *Kazimierz Wielki*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1986; Wyrozumski J., *Królowa Jadwiga między epoką piastowską a jagiellońską*, Kraków 1997. Fot. Kazimierz Wielki według Jana Matejki, [w:] *Poczet królów i książąt polskich*, Warszawa 1984, s. 470.

STOWARZYSZENIE MIAST KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO

Działo się w królewskim mieście Kowalu
we wtorek 29 kwietnia, roku Pańskiego dwa tysiące ósmego,
kiedy Prezydentem Najjaśniejszej Rzeczypospolitej był Lech Kaczyński,
Prezesem Rady Ministrów był Donald Tusk,
Wojewodą Kujawsko-Pomorskim był Rafał Burcki,
Starostą Powiatu Włocławskiego był Jan Ambrożewicz,
rządy nad miastem Kowalem sprawował Eugeniusz Gołembiewski.

Podpisani i uczestniczący w dzisiejszej uroczystości, podajemy do wiadomości współczesnych i ku wiecznej pamięci potomnych, że w 2010 roku kraj nasz, naród i liczne grody święcić będą uroczyste 700-letnicę urodzenia w Kowalu na Kujawach jednego z największych królów Polski – Kazimierza Wielkiego.

Zebrani na dzisiejszym posiedzeniu przedstawiciele miast i miejscowości związanych z osobą władcy postanowili, już od teraz, jak najstaranniej czcić pamięć naszego Dobrodzieja, ostatniego z Piastów, syna Łokietka i Jadwigi.

Ta intencja, omówiona szczegółowo na dzisiejszym zebraniu, zyskała zatwierdzenie tutaj obecnych, którzy zastrzegając sobie, »aby majestat królewski Kazimierza Wielkiego był zachowany«, powołali władze Stowarzyszenia, powierzając im wykonanie konceptów zapisanych w Statucie Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego.

Zgromadzeni są przekonani, że idee oraz tradycje kultywowane w każdym z miast naszego prześwieconego Rodaka składają się na trwałe dowód czci, hołdu i tradycją uświęconej wdzięczności dla wielkiego

Obrońcy Polski i Chrześcijaństwa, a zarazem apologety, opiekuna i przyjaciela chłopstwa, szlachty oraz mieszczaństwa. Niech ta rycerska postać będzie dla przyszłych pokoleń łącznikiem z przeszłością, a dla współczesnych jasnym promieniem nadziei i bodźcem do czynów na rzecz budowy Najjaśniejszej Rzeczypospolitej.

Podpisy założycieli przedstawiciele poniższych jednostek samorządu terytorialnego oraz obecni na posiedzeniu posłowie na Sejm RP, władze powiatu włocławskiego i samorządu Kowala oraz organizacji społecznych Kowala.

1. Założenie Stowarzyszenia

W dniu 29 IV 2008 r. odbyło się inauguracyjne, zwołane do Kowala, spotkanie mające na celu powołanie Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego. W czasie jego trwania został przyjęty tekst Statutu oraz wybrano władze Stowarzyszenia.

Uczestnicy zebrania po wysłuchaniu propozycji planowanych przedsięwzięć związanych z uczczeniem jubileuszu 700. lecia urodzin w Kowalu króla Kazimierza Wielkiego postanowili powołać Stowarzyszenie oraz wybrali jego władze, które zobowiązane zostały do dokonania jego rejestracji oraz opracowania planu działalności.

Moment rozpoczęcia narady w dniu 29 IV 2008 r. Fot. S. Struciński

Sala obrad i uczestnicy narady w dn. 29 IV 2008 r. Fot. S. Struciński

2. Główne cele działalności Stowarzyszenia

Głównymi celami Stowarzyszenia jest:

1. Upowszechnianie idei umocnienia państwa polskiego oraz dorobku ostatniego z Piastów, króla Kazimierza III Wielkiego.
2. Uczczenie przypadającego w 2010 roku jubileuszu 700-lecia urodzin w Kowalu króla Kazimierza III Wielkiego.
3. Nawiązanie do idei „Zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną” w kontekście zmian zachodzących w Polsce i Europie w końcu XX i na początku XXI wieku.
4. Wspieranie działań zmierzających do popularyzacji dorobku polskich rodzin królewskich okresu średniowiecza, ze szczególnym uwzględnieniem czasów panowania króla Kazimierza III Wielkiego.
5. Koordynacja współdziałania jednostek samorządu terytorialnego zmierzająca do podtrzymania i upowszechnienia wspólnych tradycji historycznych, kulturalnych oraz gospodarczych grodów zawdzięczających swoje powstanie lub odbudowę królowi Kazimierzowi III Wielkiemu.
6. Podejmowanie działań zmierzających do trwałego udokumentowania spuścizny dziejowej powstałej w czasach panowania króla Kazimierza III Wielkiego.
7. Udostępnienie możliwości wymiany informacji między jednostkami samorządu terytorialnego, które powstały w czasach panowania króla Kazimierza III Wielkiego.
8. Konsolidacja instytucji, organizacji i innych podmiotów, które mają za swojego patrona króla Kazimierza III Wielkiego.
9. Popularyzowanie wiedzy o czasach panowania Piastów.
10. Opracowanie i udostępnienie dla jednostek samorządu terytorialnego oraz podmiotów mających za swojego patrona króla Kazimierza III Wielkiego strony internetowej.
11. Wydanie albumowej publikacji poświęconej czasom króla Kazimierza III Wielkiego, prezentującej jego spuściznę oraz czasy współczesne jednostek samorządu terytorialnego i innych podmiotów zrzeszonych w Stowarzyszeniu.
12. Podejmowanie wspólnych przedsięwzięć dotyczących upamiętnienia i popularyzacji osoby króla Kazimierza III Wielkiego z partnerami krajowymi oraz zagranicznymi.
13. Prowadzenie działalności typu pożytku publicznego objętej celami statutowymi, w tym również zlecanych przez organy administracji publicznej.

3. Realizacja celów Stowarzyszenia

1. Wymiana doświadczeń w zakresie wykonywania zadań pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego oraz innymi podmiotami, członkami Stowarzyszenia.
2. Prowadzenie prac badawczych dotyczących czasów panowania króla Kazimierza III Wielkiego.
3. Prowadzenia prac informacyjnych i konsultacyjnych mających na celu wspólne rozwiązania problemów poszczególnych dziedzin działania Stowarzyszenia.
4. Prowadzenie działalności wydawniczej i promocyjnej dotyczącej problematyki działania Stowarzyszenia i jego członków.
5. Podejmowanie i koordynacji przedsięwzięć kulturalnych mających znaczenie dla realizacji celów statutowych Stowarzyszenia.
6. Inne działania mogące przyczynić się do realizacji celów Stowarzyszenia i interesów jego członków.
7. Inicjowanie i wspieranie współpracy w zakresie popularyzacji idei kazimierzowskiej z innymi krajami i ośrodkami.

Pozycja rejestru w KRS 0000314593

STATUT Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego

Rozdział I Postanowienia ogólne

§ 1

Niniejszy dokument stanowi Statut dla osób wspierających i akceptujących ideę powołania Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego, w celu upamiętnienia działalności Króla Kazimierza III Wielkiego, jego wkładu w lokowanie i budowę miast w czasach j ego panowania.

§ 2

Terenem działania Stowarzyszenia jest obszar Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 3

Siedzibą Stowarzyszenia jest miasto narodzin króla Kazimierza III Wielkiego - Kowal, pow. włocławski, woj. kujawsko-pomorskie.

§ 4

Celem Stowarzyszenia jest:

14. Upowszechnianie idei umocnienia państwa polskiego oraz dorobku ostatniego z Piastów, króla Kazimierza III Wielkiego.
15. Uczczenie przypadającego w 2010 roku jubileuszu 700-lecia urodzin w Kowalu króla Kazimierza III Wielkiego.
16. Nawiązanie do idei „Zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną” w kontekście zmian zachodzących w Polsce i Europie w końcu XX i na początku XXI wieku.
17. Wspieranie działań zmierzających do popularyzacji dorobku polskich rodzin królewskich okresu średniowiecza, ze szczególnym uwzględnieniem czasów panowania króla Kazimierza III Wielkiego.
18. Koordynacja współdziałania jednostek samorządu terytorialnego zmierzająca do podtrzymania i upowszechnienia wspólnych tradycji historycznych, kulturalnych oraz gospodarczych grodów zawdzięczających swoje powstanie lub odbudowę królowi Kazimierzowi III Wielkiemu.
19. Podejmowanie działań zmierzających do trwałego udokumentowania spuścizny dziejowej powstałej w czasach panowania króla Kazimierza III Wielkiego.
20. Udostępnienie możliwości wymiany informacji między jednostkami samorządu terytorialnego, które powstały w czasach panowania

Uczestnicy inauguracyjnej narady Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego odbytej w dn. 29 IV 2008 r. w Kowalu. Fot. S. Struciński

- króla Kazimierza III Wielkiego.
21. Konsolidacja instytucji, organizacji i innych podmiotów, które mają za swojego patrona króla Kazimierza III Wielkiego.
 22. Popularyzowanie wiedzy o czasach panowania Piastów.
 23. Opracowanie i udostępnienie dla jednostek samorządu terytorialnego oraz podmiotów mających za swojego patrona króla Kazimierza III Wielkiego strony internetowej.
 24. Wydanie albumowej publikacji poświęconej czasom króla Kazimierza III Wielkiego, prezentującej jego spuściznę oraz czasy współczesne jednostek samorządu terytorialnego i innych podmiotów zrzeszonych w Stowarzyszeniu.
 25. Podejmowanie wspólnych przedsięwzięć dotyczących upamiętnienia i popularyzacji osoby króla Kazimierza III Wielkiego z partnerami krajowymi oraz zagranicznymi.
Prowadzenie działalności typu pożytku publicznego objętej celami statutowymi, w tym również zleczanych przez organy administracji publicznej.

§ 5

Stowarzyszenie realizuje swoje cele poprzez:

1. Wymianę doświadczeń w zakresie wykonywania zadań pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego oraz innymi podmiotami, członkami Stowarzyszenia.
8. Prowadzenie prac badawczych dotyczących czasów panowania króla Kazimierza III Wielkiego.
9. Prowadzenia prac informacyjnych i konsultacyjnych, mających na celu wspólne rozwiązywanie problemów poszczególnych dziedzin działania Stowarzyszenia.
10. Prowadzenie działalności wydawniczej i promocyjnej dotyczącej problematyki działania Stowarzyszenia i jego członków.
11. Podejmowanie i koordynacji przedsięwzięć kulturalnych mających znaczenie dla realizacji celów statutowych Stowarzyszenia.
12. Inne działania mogące przyczynić się do realizacji celów Stowarzyszenia i interesów jego członków.
13. Inicjowanie i wspieranie współpracy w zakresie popularyzacji idei kazimierzowskiej z innymi krajami i ośrodkami.

Rozdział II

Członkowie oraz ich prawa i obowiązki

§ 6

Członkowie Stowarzyszenia dzielą się na:

1. Rzeczywistych.
2. Wspierających.
3. Honorowych.

§ 7

Członkiem rzeczywistym Stowarzyszenia może zostać osoba fizyczna, a także inny podmiot niemający osobowości prawnej.

§ 8

Członkiem wspierającym Stowarzyszenie mogą być: polska i zagraniczna osoba prawna lub fizyczna, która zadeklaruje udział w realizacji celów Stowarzyszenia.

§ 9

1. Członków rzeczywistych i wspierających przyjmuje Rada Stowarzyszenia w drodze uchwały na podstawie pisemnej deklaracji.
2. Godność członka honorowego nadawana jest w drodze uchwały Zebrania Członków Stowarzyszenia na wniosek Rady Stowarzyszenia.

§ 10

Członek rzeczywisty uczestniczy w posiedzeniach Zebrania Członków Stowarzyszenia, osobiście lub za pośrednictwem swojego pełnomocnika.

§ 11

Desygnowanie przedstawiciela - członka wspierającego Stowarzyszenia dokonują organy jednostek samorządu terytorialnego lub podmiotu noszącego imię króla Kazimierza III Wielkiego w drodze obowiązujących przepisów ustaw ustrojowych i statutowych.

§ 12

1. Zmiana przedstawiciela członka wspierającego powinna być niezwłocznie zgłoszona Zarządowi Stowarzyszenia.
2. Członek Stowarzyszenia wybrany do pełnienia funkcji we władzach Stowarzyszenia pełni ją do czasu utraty mandatu lub odwołania go przez Zebranie Członków Stowarzyszenia.

§ 13

Członek rzeczywisty ma prawo:

1. Wybierać i być wybieranym do władz Stowarzyszenia.
2. Korzystać z poparcia Stowarzyszenia w działaniu zgodnym z jego celami.
3. Zgłaszać wnioski i opinie do władz Stowarzyszenia.
4. Otrzymywać informacje o działalności Stowarzyszenia.

§ 14

Do obowiązków członka rzeczywistego należy:

1. Uczestniczyć w realizacji celów Stowarzyszenia.
2. Udzielanie pomocy władzom Stowarzyszenia w realizacji ich zadań statutowych.

3. Przestrzeganie postanowień Statutu i uchwał władz Stowarzyszenia.
4. Opłacanie składek członkowskich.

§ 15

1. Członek wspierający ma prawo brać udział z głosem doradczym w pracach Stowarzyszenia oraz otrzymywać informacje o jego działalności.
2. Członek wspierający obowiązany jest opłacać składkę członkowską.

§ 16

1. Członkostwo ustaje na skutek:
 - a. dobrowolnego wystąpienia zgłoszonego pisemnie Zarządowi Stowarzyszenia,
 - b. skreślenia z listy członków przez Zebranie Członków Stowarzyszenia z powodu zalegania składek członkowskich przez okres co najmniej 12 miesięcy,
 - c. wykluczenie z powodu nieprzestrzegania postanowień Statutu i uchwał władz Stowarzyszenia oraz podejmowania działań sprzecznych z celem Stowarzyszenia dokonane przez Radę Stowarzyszenia większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy członków Stowarzyszenia,
 - d. likwidacji osoby prawnej będącej członkiem wspierającym.
2. Zamiar wystąpienia powinien zostać oznajmiony Stowarzyszeniu na sześć miesięcy przed dniem wystąpienia.

Rozdział III

Władze stowarzyszenia

§ 17

Władzami Stowarzyszenia są:

1. Zebranie Członków Stowarzyszenia.
2. Rada Stowarzyszenia.
3. Zarząd Stowarzyszenia.
4. Komisja Rewizyjna Stowarzyszenia.

§ 18

1. Zebranie Członków Stowarzyszenia jest najwyższą władzą Stowarzyszenia.
2. Zebranie Członków Stowarzyszenia może być zwyczajne lub nadzwyczajne.
3. O terminie, miejscu i porządku obrad Zarząd Stowarzyszenia zawiadamia na 3 tygodnie przed terminem zwołania Zebrania Członków Stowarzyszenia.
4. Zwyczajne Zebranie Członków Stowarzyszenia zwoływane jest przez Radę Stowarzyszenia, co najmniej raz w roku w terminie do 30 czerwca.

5. Nadzwyczajne Zebranie Członków Stowarzyszenia zwoływane jest przez Radę:
 - a. z własnej inicjatywy,
 - b. na żądanie Komisji Rewizyjnej,
 - c. 1/4 liczby członków Stowarzyszenia.
6. Nadzwyczajne Zebranie Członków Stowarzyszenia powinno być zwołane w terminie trzech miesięcy od daty zgłoszenia wniosku i obraduje nad sprawami, dla których zostało zwołane.

§ 19

Do kompetencji Zebranie Członków Stowarzyszenia należy:

1. Uchwalenie programu działalności Stowarzyszenia.
2. Rozpatrywanie i przyjmowanie sprawozdań władz Stowarzyszenia.
3. Wybór i odwołania Rady, Zarządu i Komisji Rewizyjnej.
4. Ustalenie wysokości składek członkowskich.
5. Uchwalenie ordynacji wyborczej.
6. Podejmowanie uchwał w sprawie zmian Statutu Stowarzyszenia.
7. Podejmowanie uchwał w sprawach wniesionych pod obrady Zebrania Członków Stowarzyszenia.
8. Podjęcie uchwały o rozwiązaniu Stowarzyszenia.

§ 20

1. Rada Stowarzyszenia składa się z 15 osób.
2. Rada wybiera ze swojego grona prezydium w składzie: przewodniczący, 2 zastępców, sekretarz i 3 członków prezydium.

§ 21

Do kompetencji Rady Stowarzyszenia należy:

1. Ustalenie zasad gospodarki finansowej Stowarzyszenia.
2. Ustalenie zasad gospodarowania majątkiem Stowarzyszenia.
3. Zatwierdzenie struktury organizacyjnej oraz zasad pozyskiwania i rozdziału środków finansowania Stowarzyszenia.
4. Uchwalenie regulaminu prac Rady, Zarządu i Komisji Rewizyjnej.
5. Rozpatrywanie skarg na działalność Zarządu.

§ 22

1. Rada może tworzyć komisje i zespoły problemowe oraz terytorialne jako jej organy pomocnicze.
2. Do komisji i zespołów problemowych mogą być powołane przez Radę osoby spoza Stowarzyszenia.

§ 23

1. Posiedzenia Rady odbywają się w miarę potrzeby nie rzadziej niż 2 razy w roku.
2. W posiedzeniu Rady ma prawo uczestniczyć z głosem doradczym

prezes Zarządu i przewodniczący Komisji Rewizyjnej.

§ 24

1. Zarząd Stowarzyszenia może liczyć do 7 osób i składa się z preza, 2 wiceprezesów, sekretarza generalnego, skarbnika i 2 członków zarządu.
2. Do kompetencji Zarządu należy:
 - a. kierowanie bieżącą działalnością Stowarzyszenia,
 - b. reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz,
 - c. przedkładanie Radzie Stowarzyszenia proponowanej struktury organizacyjnej oraz zasad pozyskiwania finansów dla Stowarzyszenia,
 - d. zarządzanie majątkiem Stowarzyszenia,
 - e. przyjmowanie zapisów, spadków i darowizn oraz organizowanie zbiórek publicznych na rzecz Stowarzyszenia,
 - f. przyjmowanie oraz wykluczanie członków Stowarzyszenia.

§ 25

1. Komisja Rewizyjna składa się z trzech przedstawicieli.
2. Komisja wybiera ze swojego grona przewodniczącego oraz sekretarza.
3. Do zadań Komisji Rewizyjnej należy:
 - a. badanie gospodarki finansowej Stowarzyszenia pod względem celowości i prawidłowości wydatków,
 - b. badanie bilansu finansowego oraz sprawozdań i wniosków Zarządu co do stanu finansowego Stowarzyszenia,
 - c. kontrolowanie działalności statutowo-merytorycznej Stowarzyszenia,
 - d. składanie Zebraniu Członków Stowarzyszenia sprawozdań ze swojej działalności oraz wniosków o udzielenie absolutorium Zarządowi Stowarzyszenia.
4. Członkowie komisji rewizyjnej mają prawo wglądu do dokumentów Stowarzyszenia na każde żądanie.

§ 26

1. Wybór pierwszych władz Stowarzyszenia powinien nastąpić w ciągu trzech miesięcy od daty zarejestrowania Stowarzyszenia w sądzie.
2. Czteroletnia kadencja władz Stowarzyszenia pochodzących z wyboru trwa do czasu wyboru nowych władz Stowarzyszenia.
3. Wybór władz Stowarzyszenia odbywa się w głosowaniu tajnym spośród nieograniczonej liczby kandydatów.
4. Zgromadzenie Stowarzyszenia może podjąć inną uchwałę w sprawie innej formy głosowania.

§ 27

W razie ustąpienia członka Zarządu lub Komisji Rewizyjnej, Rada Stowarzyszenia może powołać nowego, do czasu najbliższego Zebrania Członków, z tym, że liczba dokooptowanych członków nie może przekraczać 1/5 ogólnej liczby członków pochodzących z wyboru.

§ 28

Nie można łączyć członkostwa w organach, o których mowa w § 17 pkt 2-4.

§ 29

Jeżeli niniejszy Statut nie stanowi inaczej, uchwały władz Stowarzyszenia są podejmowane zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy ogólnej liczby członków uprawnionych do głosowania.

Rozdział IV Majątek Stowarzyszenia

§ 30

Majątek Stowarzyszenia powstaje ze składek członkowskich, darowizn, spadków, zapisów, dochodów z własnej działalności, dochodów z majątku Stowarzyszenia oraz z datków publicznych.

§ 31

1. Do zawierania umów, udzielenia pełnomocnictw i składania oświadczeń woli w imieniu Stowarzyszenia wymagane jest współdziałanie dwóch członków Zarządu Stowarzyszenia.
2. Zasady gospodarki majątkowej i zaciągania zobowiązań określa regulamin gospodarki finansowej uchwalany przez Radę Stowarzyszenia.

Rozdział V Zmiana Statutu i rozwiązanie Stowarzyszenia

§ 32

1. Uchwałę o zmianie Statutu lub rozwiązaniu Stowarzyszenia może podjąć Zebranie Członków Stowarzyszenia tylko wtedy, gdy w tym celu zostało zwołane.
2. Zmiana Statutu wymaga uchwały podjętej większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy liczby członków rzeczywistych Stowarzyszenia.

§ 33

1. Rozwiązanie Stowarzyszenia wymaga uchwały podjętej większością 2/3 głosów ogólnej liczby członków rzeczywistych Stowarzyszenia.
2. Uchwała o rozwiązaniu Stowarzyszenia musi określić sposób likwidacji, likwidatorów i przeznaczenie majątku powstałego po likwidacji Stowarzyszenia.

Rozdział VI Postanowienia końcowe

§ 34

Stowarzyszenie używa stempla o treści:

*Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego 87-820 Kowal
ul. Zamkowa 4
woj. kujawsko-pomorskie*

oraz okrągłej pieczęci z wizerunkiem popiersia króla Kazimierza Wielkiego z napisem:

Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu.

§ 35

Pierwsze Zebranie Członków Stowarzyszenia w celu wyboru przewidzianych w Statucie władz Stowarzyszenia zwoła Komitet Założycielski.

4. Opładek stowarzyszenia

Rada Stowarzyszenia

L.p.	Imię i nazwisko	Funkcja
1	Jacek Maciejewski z Bydgoszczy	Przewodniczący Prezydium Rady
2	Marek Chudoba z Czchowa	Zastępcą przewodniczącego Prezydium Rady
3	Lech Łbik z Bydgoszczy	Sekretarz Prezydium Rady
4	Artur Kozioł z Wieliczki	Członek Prezydium Rady
5	Cezary Krawczyk z Inowłódza	Członek Prezydium Rady
6	Jan Ambrożewicz z Chodcza	Członek Rady
7	Andrzej Borucki z Łęczycy	Członek Rady
8	Radosław Cichański z Bydgoszczy	Członek Rady
9	Arkadiusz Ciechalski z Kowala	Członek Rady
10	Robert Michał Czerniak z Pyzdr	Członek Rady
11	Jerzy Giergielewicz z Włocławka	Członek Rady
12	Piotr Głowacki z Kowala	Członek Rady
13	Waldemar Pietrak z Wąwolnicy	Członek Rady
14	Roman Ptak z Niepołomic	Członek Rady
15	Marek Stręk z Kruszwicy	Członek Rady

Zarząd Stowarzyszenia

L.p.	Imię i nazwisko	Funkcja
1	Eugeniusz Gołembiewski z Kowala	Prezes
2	Stanisław Kracik z Niepołomic	Wiceprezes
3	Jerzy Szydłowski z Lelowa	Wiceprezes
4	Zdzisław Jan Zasada z Włocławka	Sekretarz generalny
5	Henryka Kaszycka-Paniw z Przemyśla	Skarbnik
6	vacat	Członek
7	vacat	Członek

Komisja Rewizyjna Stowarzyszenia

L.p.	Imię i nazwisko	Funkcja
1	Wojciech Rudziński z Kowala	Przewodniczący
2	Andrzej Lewandowski z Kowala	Sekretarz
3	Marek Pieńkowski z Kowala	Członek

5. Dokumenty stowarzyszenia

- Sąd Rejonowy, VII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego w Toruniu, dla podmiotu Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu, dokonał wpisu do Rejestru Stowarzyszeń, Innych Organizacji Społecznych i Zawodowych, Fundacji oraz Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej w dniu 30 września 2008 r. pod nr 1 w pozycji numer KRS 0000314593.
- Urząd Statystyczny w Bydgoszczy Oddział we Włocławku zaświadczył, że na podstawie złożonego wniosku osoba prawna Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu, pow. włocławski, woj. kujawsko-pomorskie, otrzymała w dn. 15 października 2008 r., numer identyfikacyjny REGON 340507075.
- Decyzją naczelnika Urzędu Skarbowego we Włocławku, z dn. 20 października 2008 r., Stowarzyszeniu Miast Króla Kazimierza Wielkiego nadano Numer Identyfikacji Podatkowej – 8883019277.
- Na podstawie wystąpienia Zarządu Stowarzyszenia do kierownictwa Banku Spółdzielczego w Kowalu została podpisana, w dn. 7 listopada 2008 r., umowa o prowadzeniu rachunku rozliczeniowego. Dokument ze strony Stowarzyszenia podpisali Gołembiewski Eugeniusz – prezes Zarządu i Zasada Zdzisław – sekretarz generalny Zarządu, a ze strony Banku Halina Radziejewska – prezes Zarządu i Sylwia Biegniewska – pełnomocnik Zarządu. Do podpisywania dokumentów bankowych upoważnieni zostali: Eugeniusz Gołembiewski – prezes Zarządu, Henryka Paniw-Kaszycka – skarbnik i Jerzy Giergielewicz – ustanowiony przez Zarząd pełnomocnikiem oraz prowadzącym dokumentację finansową Stowarzyszenia. Konto bankowe: Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego, 87-820 Kowal, ul. Zamkowa 4; Nr 51 9557 0006 0000 3580 2000 0001
- Wysokość rocznych składek członkowskich (począwszy od 2009 r.)
 - członkowie wspierający (jednostki samorządu terytorialnego) - 1000,00 zł.
 - członkowie wspierający (instytucje) -100, 00 zł.
 - szkoły, uczelnie i inne placówki oświatowe -100,00 zł
 - członkowie rzeczywici -10, 00 zł.
 - członkowie honorowi - zwolnieni z płatności składki członkowskiej.

Dane teleadresowe

STOWARZYSZENIE MIAST KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO

87-820 Kowal
ul. Zamkowa 4
pow. włocławski
woj. kujawsko-pomorskie

e-mail: kazimierzwielki@kazimierzwielki.pl
www.kazimierzwielki.pl

PREZYDIUM RADY STOWARZYSZENIA

PRZEWODNICZĄCY RADY
prof. Jacek Maciejewski, tel. 697697566
ZASTĘPCA PRZEWODNICZĄCEGO RADY
Marek Chudoba, tel. 014-684-30-80
SEKRETARZ RADY
Lech Łbik, tel. 516165726

ZARZĄD STOWARZYSZENIA

PREZES ZARZĄDU
Eugeniusz Gołembiewski, tel. 602577789
WICEPREZES ZARZĄDU
Stanisław Kracik, tel. 602466397
WICEPREZES ZARZĄDU
Jerzy Szydłowski, tel. 502143770
SEKRETARZ GENERALNY ZARZĄDU
dr Zdzisław J. Zasada, tel. 606359820
SKARBNIK ZARZĄDU
Henryka Kaszycka - Paniw, tel. 601579974

KOMISJA REWIZYJNA

PRZEWODNICZĄCY KOMISJI
Wojciech Rudziński, tel. 661275374
SEKRETARZ KOMISJI
Andrzej Lewandowski, tel. 696553631
CZŁONEK KOMISJI
Marek Pieńkowski, tel. 609292521

MIASTA ZWIĄZANE Z DZIAŁALNOŚCIĄ FUNDACYJNĄ LUB OSOBĄ KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO

Lp.	Miasto	Województwo	E-mail	Strona www
1	Bydgoszcz	Kujawsko-Pomorskie	urzad@um.bydgoszcz.pl	www.bydgoszcz.pl
2	Kamień Krajeński	Kujawsko-Pomorskie	burmistrz@kamienkrajeński.pl	www.kamienkrajeński.pl
3	Koronowo	Kujawsko-Pomorskie	sekretariat@um.koronowo.pl	www.koronowo.pl
4	Kowal	Kujawsko-Pomorskie	kowal@kowal.eu	www.kowal.eu
5	Kruszwica	Kujawsko-Pomorskie	um@kruszwica.um.gov.pl	www.kruszwica.um.gov.pl
6	Księżte	Kujawsko-Pomorskie		
7	Kwieciszewo	Kujawsko-Pomorskie		www.kwieciszewo.mogilno.pl
8	Nakło nad Notecią	Kujawsko-Pomorskie	umig@naklo.com.pl	www.naklo.pl
9	Pakość	Kujawsko-Pomorskie	um@pakosc.pl	www.pakosc.pl
10	Złotoria	Kujawsko-Pomorskie		www.zlotoria.pl
11	Żnin	Kujawsko-Pomorskie	gmina@um.znin.pl	www.um.znin.pl
12	Kazimierz Dolny	Lubelskie	um@umkd.pl	www.kazimierzdolny.pl
13	Lublin	Lubelskie	bip@lublin.eu	www.um.lublin.eu
14	Wąwolnica	Lubelskie	wawolnica@woi.lublin.pl	www.wawolnica.pl
15	Bolesławiec	Łódzkie	sekretariat@boleslawiec.net.pl	www.boleslawiec.net.pl
16	Brzeziny	Łódzkie	brzeziny@brzeziny.pl	www.brzeziny.pl
17	Brzeźnica	Łódzkie		www.ziemia lodzka.pl/05nowa_brzezniaca.htm
18	Budziszewice	Łódzkie	ug@budziszewice.net	www.budziszewice.net
19	Burzenin	Łódzkie	ugburzenin@home.pl	ugburzenin.home.pl
20	Inowłódz	Łódzkie	gmina@inowlodz.pl	www.inowlodz.pl
21	Kazimierz	Łódzkie		
22	Łęczycza	Łódzkie	sekretariat@lezczyca.info.pl	www.lezczyca.info.pl
23	Opoczno	Łódzkie	umopoczno@um.opoczno.pl	www.opoczno.pl
24	Pabianice	Łódzkie	poczta@um.pabianice.pl	www.um.pabianice.pl

25	Piotrków Trybunalski	Łódzkie	e-urzad@piotrkow.pl	www.piotrkow.pl
26	Przedbórz	Łódzkie	umprzedborz@pro.onet.pl	www.umprzedborz.com.pl
27	Rawa Mazowiecka	Łódzkie	um@rawamazowiecka.pl	www.rawamazowiecka.pl
28	Sieradz	Łódzkie	um@umsieradz.pl	www.umsieradz.pl
29	Szczerców	Łódzkie	sekretariat@szczercow.org	www.szczercow.pl
30	Wieluń	Łódzkie	um.wielun@um.wielun.pl	www.um.wielun.pl
31	Biecz	Małopolskie	ug@biecz.pl	www.biecz.pl
32	Bochnia	Małopolskie	umb@um.bochnia.pl	www.bochnia.pl
33	Ciężkowice	Małopolskie	ug@ciezkowice.pl	www.ciezkowice.pl
34	Czchów	Małopolskie	gmina@czchow.pl	www.czchow.pl
35	Czorsztyn	Małopolskie		www.czorsztyn.pl
36	Dobczyce	Małopolskie	ugim@dobczyce.pl	www.dobczyce.pl
37	Gorlice	Małopolskie	um@um.gorlice.pl	www.gorlice.pl
38	Grybów	Małopolskie	miasto@grybow.pl	ww.grybow.pl
39	Kazimierz Krakowski, ob. dzielnica Krakowa	Małopolskie		
40	Kieparz, ob. dzielnica Krakowa	Małopolskie		
41	Kraków	Małopolskie	prezydent@um.krakow.pl	www.krakow.pl
42	Krościenko nad Dunajcem	Małopolskie	gmina@kroscienko.pl	www.kroscienko.pl
43	Lanckorona	Małopolskie	urzad@lanckorona.pl	www.lanckorona.pl
44	Lipnica Murowana	Małopolskie	gmina@lipnicamurowana.pl	www.lipnicamurowana.pl
45	Łapczyca	Małopolskie		www.e-lapczyca.pl/historia.html
46	Mszana Dolna	Małopolskie	miasto@mszana-dolna.pl	www.mszana-dolna.pl
47	Muszyna	Małopolskie		www.muszyna.pl
48	Myslenice	Małopolskie	bip@myslenice.pl	www.myslenice.pl
49	Niepołomice	Małopolskie	magistrat@niepolomice.nss.pl	www.niepolomice.com

Lp.	Miasto	Województwo	E-mail	Strona www
50	Nowy Sącz	Małopolskie	urzad@nowysacz.pl	www.nowysacz.pl
51	Nowy Targ	Małopolskie	umnt@um.nowyartarg.pl	www.nowyartarg.pl
52	Ojców	Małopolskie		www.ojcow.pl
53	Olkusz	Małopolskie	burmistrz@umig.olkusz.pl	www.umig.olkusz.pl
54	Piwniczna	Małopolskie	gmina@piwniczna.sacz.pl	www.piwniczna.pl
55	Proszowice	Małopolskie	um@proszowice.pl	www.proszowice.pl
56	Rabka	Małopolskie	urząd@rabka.pl	www.rabka.pl
57	Skawina	Małopolskie	urząd@um.skawina.net	www.um.skawina.net
58	Słomniki	Małopolskie	um@słomniki.pl	www.słomniki.pl
59	Stary Sącz	Małopolskie	gmina@stary.sacz.pl	www.stary.sacz.pl
60	Tuchów	Małopolskie	um@tuchow.pl	www.tuchow.pl
61	Tylicz	Małopolskie		
62	Tymbark	Małopolskie	tymbark@tymbark.ug.gov.pl	www.tymbark.pl
63	Uście Solne	Małopolskie		
64	Wieliczka	Małopolskie	magistrat@wieliczka.eu	www.wieliczka.eu
65	Wojnicz	Małopolskie	um@wojnicz.pl	www.wojnicz.pl
66	Płock	Mazowieckie	prezydent@ump.pl	www.ump.pl
67	Radom	Mazowieckie	prezydent@magistrat.radom.pl	www.radom.pl
68	Sieciechów	Mazowieckie	urząd@sieciechow.pl	www.sieciechow.pl
69	Solec nad Wisłą	Mazowieckie	gmina@solec.pl	www.solec.pl
70	Wyszogród	Mazowieckie	ugim@wyszogrod.pl	www.wyszogrod.pl
71	Baranów Sandomierski	Podkarpackie	urząd@baranowsandomierski.pl	www.baranowsandomierski.pl
72	Brzozów	Podkarpackie	um_brzozow@brzozow.pl	www.brzozow.pl
73	Dębica	Podkarpackie	urząd@ugdebica.pl	www.debica.az.pl
74	Dębówiec	Podkarpackie	debowiecug@pro.onet.pl	www.debowiec.pl

75	Domaradz	Podkarpackie	gmina@domaradz.pl	www.domaradz.pl
76	Dukla	Podkarpackie	gmina@dukla.pl	www.dukla.pl
77	Fryzszak	Podkarpackie	ug@fryszak.pl	www.fryszak.pl
78	Jaśło	Podkarpackie	urząd@um.jaslo.pl	www.um.jaslo.pl
79	Jaśliska	Podkarpackie		www.jaslska.pl
80	Jodłowa	Podkarpackie	ug_jodlowa@wp.pl	www.ugjodlowa.itl.pl
81	Kolaczyce	Podkarpackie	sekretariat@kolaczyce.itl.pl	www.kolaczyce.itl.pl
82	Krosno	Podkarpackie	prezydent@krosno.info.pl	www.krosno.pl
83	Leżajsk	Podkarpackie	um@lezajsk.um.gov.pl	www.lezajsk.um.gov.pl
84	Lubaczów	Podkarpackie	urząd@um.lubaczow.pl	www.lubaczow.pl
85	Łańcut	Podkarpackie	urząd@um-lancut.pl	www.lancut.pl
86	Osiek Jasielski	Podkarpackie	wojt@osiekjasielski.pl	www.osiekjasielski.pl
87	Pilzno	Podkarpackie	pilzno@pilzno.um.gov.pl	www.pilzno.um.gov.pl
88	Przemysł	Podkarpackie	kancelaria.pmp@um.przemysl.pl	www.przemysl.pl
89	Przyszów	Podkarpackie		
90	Raniżów	Podkarpackie	poczta@ranizow.pl	www.ranizow.pl
91	Ropczyce	Podkarpackie	ropczyce@intertele.pl	www.ropczyce.umig.gov.pl
92	Rzeszów	Podkarpackie	umrz@erzeszow.pl	www.rzeszow.pl
93	Sanok	Podkarpackie	umsanok@um.sanok.pl	www.um.sanok.pl
94	Tyczyn	Podkarpackie	tyczyn@intertele.pl	www.tyczyn.pl
95	Będzin	Śląskie	um@um.bedzin.pl	www.bedzin.pl
96	Częstochowa	Śląskie	info@czestochowa.um.gov.pl	www.czystochowa.pl
97	Kłobuck	Śląskie	sekretariat@bip.klobuck.akcessnet.net	www.bip.klobuck.akcessnet.net
98	Krzepice	Śląskie	umig@krzepice.pl	www.krzepice.pl
99	Lelów	Śląskie	wojt@lelow.pl	www.lelow.pl
100	Ogrodzieniec	Śląskie	ogrodzieniec@ogrodzieniec.pl	www.ogrodzieniec.pl

Lp.	Miasto	Województwo	E-mail	Strona www
101	Olštyn	Śląskie	sekretariat@olsztyn.ug.gov.pl	www.olsztyn.ug.gov.pl
102	Przyrów	Śląskie	przyrow@przyrow.pl	www.przyrow.pl
103	Wiślca	Śląskie	urząd@ug.wislca.pl	www.wislca.pl
104	Żarnowiec	Śląskie	ug@zarnowiec.pl	www.zarnowiec.pl
105	Bodzentyn	Świętokrzyskie	bodzentyn@post.pl	www.bodzentyn.ugm.pl
106	Chęciny	Świętokrzyskie	gmina@checiny.pl	www.checiny.pl
107	Fałków	Świętokrzyskie	gminafalkow@poczta.onet.pl	www.falkow.asi.pl
108	Kargów	Świętokrzyskie		www.miasta.gazeta.pl/kielce/1,35261,4888587.html
109	Kielce	Świętokrzyskie	bip@um.kielce.pl	www.um.kielce.pl
110	Nowa Słupia	Świętokrzyskie	urząd@nowaslupia.pl	www.nowaslupia.pl
111	Nowy Korczyn	Świętokrzyskie	gmina@nowykorczyn.pl	www.nowykorczyn.pl
112	Opatowiec	Świętokrzyskie	ugopatowiec@wp.pl	www.bip.gminy.com.pl/opatowiec
113	Pierzchnica	Świętokrzyskie	urząd.gminy@pierznica.pl	www.pierzchnica.pl
114	Radoszyce	Świętokrzyskie	gmina@radoszyce.pl	www.radoszyce.pl
115	Sandomierz	Świętokrzyskie	sekretariat@um.sandomierz.pl	www.sandomierz.pl
116	Skalbierz	Świętokrzyskie	sekretariat@skalbmierz.eu	www.skalbierz.eu
117	Słupia Nowa	Świętokrzyskie	urząd@nowaslupia.pl	www.nowaslupia.pl
118	Stopnica	Świętokrzyskie	gmina@stopnica.pl	www.stopnica.pl
119	Szydłów	Świętokrzyskie	gmina@szydlow.pl	www.szydlow.pl
120	Waśniów	Świętokrzyskie	sekretariat@gminawasniow.pl	www.gminawasniow.pl
121	Wodzisław	Świętokrzyskie	ugwodzislaw@wp.pl	www.wodzislaw.info.pl
122	Zawichost	Świętokrzyskie	urząd@zawichost.pl	www.zawichost.pl
123	Chocz	Wielkopolskie	ug@chocz.pl	www.chocz.pl
124	Dolsk	Wielkopolskie	umig@dolsk.pl	www.dolsk.pl

125	Golina	Wielkopolskie	um_golina@poczta.onet.pl	www.golina.pl
126	Kalisz	Wielkopolskie	umkalisz@um.kalisz.pl	www.kalisz.pl
127	Kleczew	Wielkopolskie	ugim@kleczew.pl	www.kleczew.pl
128	Koło	Wielkopolskie	um@kolo.pl	www.kolo.pl
129	Konin	Wielkopolskie	um_konin@konet.pl	www.konin.pl
130	Koźminek	Wielkopolskie	gmina@kozminek.pl	www.kozminek.pl
131	Mikstat	Wielkopolskie	umig@mikstat.pl	www.mikstat.pl
132	Ostrzeszów	Wielkopolskie	umg@ostrzeszow.pl	www.ostrzeszow.pl
133	Poznań	Wielkopolskie	prezydent@um.poznan.pl	www.poznan.pl
134	Przedecz	Wielkopolskie	przedecz@konin.lm.pl	www.przedecz.konin.lm.pl
135	Pyzdry	Wielkopolskie	gmina@pyzdry.pl	www.pyzdry.pl
136	Smogulec	Wielkopolskie		
137	Stawiszyn	Wielkopolskie	sekretariat@stawiszyn.ugim.gov.pl	www.stawiszyn.pl
138	Ślesin	Wielkopolskie	umslesin@pro.onet.pl	www.slesin.pl
139	Targowa Górka	Wielkopolskie		www.nekla.pl/informator/targowa_g.php
140	Turek	Wielkopolskie	poczta@miastoturek.pl	www.bip.miaستoturek.pl
141	Drohobycz	Ukraina		
142	Halicz	Ukraina		
143	Lwów	Ukraina	kozak-ira@city-adm.lviv.ua	www.city-adm.lviv.ua
144	Trembowla	Ukraina		
145	Tustań	Ukraina		

Źródła: Długosz J., *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, Kom. Red. pod przew. J. Garbacika, Warszawa 1975, Ks. IX, s. 77, 440-443; Miasta polskie w tysiącleciu, Kom. Red., pod przew. S. Pazyra, Wrocław-Warszawa-Kraków, Zakład Narodowy Ossolińskich, Wydawnictwo 1965, t. II, s. 307, 326-330, 335-336, 338, 354-356, 418-419, 432-434, 443, 446-447, 456-459, 495-502, 506, 519-521, 527, 532-550, 552-555, 613-630, 632-633, 637-640, 644, 647-649, 651, 653-658, 661-667, 673-674, 676, 678-679, 692-696, 711-712; t. II, s. 38-41, 44-46, 53-55, 61-63, 65-67, 71-2, 74-76, 82, 88-91, 193-210, 215, 220-224, 230-234, 242-244, 248, 275-277, 286-287, 298, 300, 311, 313-315, 334-340, 344-350, 357-359, 361-364, 366-370, 374-379, 385-386, 392, 498-500, 523; Strony internetowe miast i miejscowości wyżej wymienionych jednostek samorządowych; www.pl.wikipedia.org, w zakresie potwierdzenia informacji o przedsięwzięciach poczynionych przez króla Kazimierza Wielkiego.

Józef Michalik

WYCHOWYWAĆ, to wydobywać PIĘKNO I DOBRO Z CZŁOWIEKA

Szanowna Pani Dyrektor,
Drodzy Uczniowie,
Bracia i Siostry.

Kościół poprzez słowo Boże, ukazuje nam dziś Pana Jezusa, który przychodzi wraz ze swoimi uczniami nad Jezioro Galilejskie, wchodzi na górę i naucza. Słuchaczami byli i młodzi, i starsi, chorzy, niepełnosprawni i zdrowi. Garnęli się wszyscy do Pana Jezusa, a motyw był jeden: „chcieli posłuchać co mówi”.

Jezus pokazuje, że jest nie tylko dobrym nauczycielem, gdyż swoją nauką obejmuje najważniejsze dla ludzi sprawy, ale ujawnia, że jest dobrym pedagogiem i pamięta o szczegółach ważnych dla człowieka. Pamięta, że ci ludzie chcą nie tylko słuchać, ale zgłodnieli i chcą też się posilić.

Zebrałiśmy się w tej pięknej Archikatedrze z dwóch racji. Pierwsza, żeby posłuchać Pana Jezusa i podziękować mu za Jego obecność w Kościele, za naukę i rozmnożenie chleba i druga racja, żeby w tym świętym miejscu poświęcić sztandar szkoły i wraz z nim przenieść część tej świętej, Bożej rzeczywistości do naszych codziennych zajęć.

Dzisiaj wiemy, że poprzez rozmnożenie chleba Pan Jezus przygotowywał słuchaczy do największego cudu eucharystii, czyli Jego obecności jako pokarmu duchowego w Najświętszej Eucharystii. Pan Jezus uczynił ten cud rozmnożenia kilku chlebów i ryb, żeby ludzie mogli zrozumieć, że dla Niego nie ma rzeczy niemożliwych i że kiedyś ten chleb stanie się Jego ciałem. Będzie karmił przez wszystkie wieki swoją nauką, swoją łaską i swoim ciałem jako pokarmem i zapewni nam życie wieczne, jeżeli będziemy w Niego wierzyć i żyć zgodnie z wiarą.

Dzisiaj, kiedy poświęcamy sztandar szkoły i tablicę, która będzie upamiętniać 60 rocznicę ofiarnej pracy wielu Dyrektorów, Nauczycieli, Wychowawców, Pracowników administracji i Uczniów, chcemy równocześnie podziękować Panu Bogu za ich pracę, trud, wysiłek i chcemy prosić

Przemyśl, 3 XII 2008 rok, Archikatedra

Homilia wygłoszona na Mszy świętej z okazji nadania Szkole Specjalnej w Przemyślu im. Kazimierza Wielkiego

o błogostawieństwo, aby i dalej nasza szkoła mogła służyć drugiemu człowiekowi, przygotowywać go do życia godnego, twórczego i radośnego.

W dzisiejszych czasach wielokrotnie zostaje zauważane, że szkoła ma nie tylko przekazywać wiedzę, ale ma również formować, nie tylko dostarczać informacji, ale pomagać sprawiać, że młody człowiek, który ją przyjmuje, uczyni z niej dobry użytek, że rozmiłuje się w prawdzie, pokocha dobro, potrafi przeciwstawić się złu.

Formacja nie dotyczy tylko wiedzy intelektualnej, żebyśmy się czegoś nauczyli i byli samowystarczalni, ale dotyczy też kultury współżycia, savoir vivre, jak się zachować wobec drugiego, jak się odnosić do pracodawcy, jak szanować pracę, jak zdobyć zawód i jak radzić sobie w życiu.

Bardzo ważną rzeczą jest, żebyśmy w naszym wychowaniu nie zapomnieli o wzorcach wychowawczych, dlatego zazwyczaj szkoła poświęci wiele czasu na refleksję, napracuje się zanim postawi kogoś na piedestale i wybierze jako patrona szkoły, bo w ten sposób ujawnia swój wzorzec wychowawczy, który mógłby coś powiedzieć młodym.

Nasza szkoła wybrała na patrona Kazimierza Wielkiego, który jest jednym z najwybitniejszych królów Polski, a spełnił też bardzo ważną rolę w naszym rejonie. Kazimierz Wielki urodził się w 1310 roku, a zmarł w 1370. Żył 60 lat. Został wybrany królem w bardzo młodym wieku, mając zaledwie 23 lata i sprawował swoje rządy przez 37 lat. Jest to bardzo długi okres panowania. W swoim zarządzaniu Polską miał wielkie, odważne wizje i wiele sukcesów. Powiększył terytorium Polski więcej niż dwa razy, tzn. ze 106 tys km² do 270 tys km². Polska od Pomorza po Karpaty, od Drezdenka i Santoka pod Gorzowem przesunęła się aż po Ruś Halicką, Włodzimierską, Księstwo Litewskie. Polska stała się znaczącym w Europie dużym państwem.

Król Kazimierz był bardzo aktywny, zawierał układy, toczył wojny i bitwy. Na początku swojego panowania miał wiele kłopotów z Krzyżakami, którzy sprowadzeni do Polski przez Konrada Mazowieckiego, zamiast głosić ewangelię i służyć ludziom, skoncentrowali się na sobie i zaczęli walczyć z ludźmi, aby zagarnąć ich dobra materialne, budować zewnętrzną potęgę materialną, fortece i zamki.

Kazimierz nie mógł im na wszystkie postulaty odpowiadać pozytywnie, zrywał się, groził, ale czasami musiał ustąpić. Wiele problemów przysporzył mu król Jan Luksemburski, który chciał za wszelką cenę być królem Polski i dla zabezpieczenia sukcesji wykupił od niego prawa dzie-

dziczenia. Troska o porządek w państwie i zabiegi o dobre relacje z sąsiednimi państwami zabierały mu wiele czasu, ale i dostarczały satysfakcji. Był to niewątpliwie wybitny Król Polski.

Kilka razy Kazimierz Wielki był z wizytą w Przemyślu. Powiedzenie,; „że zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną”, odnosi się także do jego pobytu w Przemyślu, gdzie pozostawił po sobie m. in. Zamek Kazimierzowski oraz warowne mury miasta, dobrze zachowane aż do dziś i widoczne wokół dzisiejszego klasztoru karmelitańskiego.

Kazimierz Wielki to wymagający Patron dla szkoły, gdyż oprócz tego, co uczynił w zewnętrznych sprawach ogólnopolskich, to położył mocne fundamenty pod przyszłość Polski i za wielką zasługę można mu policzyć założenie Uniwersytetu Jagiellońskiego. Najwyższa szkoła w Polsce, na wzór włoskich uniwersytetów i francuskiej Sorbony, miała przygotować dla Ojczyzny mądrych, wykształconych postów i urzędników, uczonych i wychowawców. Kazimierz ciągle zmierzał do przodu w perspektywie rozwoju Ojczyzny. Również i ekonomia w jego myśleniu była bardzo dobrze ustawiona, gdyż zarządził, aby podatki rozłożyć bardziej sprawiedliwie i to na wszystkich obywateli, żeby zebrać pieniądze na wojsko i na uniwersytet. Czuł się dumny, że jest królem Polski i dlatego w 1364 roku, zakładając Uniwersytet, zwołał zjazd Królów Europejskich, aby mogli zobaczyć jego dokonania i podziwiać piękne polskie miasto Kraków i rozwijającą się Polskę.

Wzorzec wychowawczy, który szkoła przejmuje jest bardzo wszechstronnie wymagający i niech przynosi dobre owoce. W życiu osobistym król – jak każdy człowiek - miał swoje sukcesy, ale też słabości i klęski. Patrząc na nie, warto także się uczyć i unikać wyborów niewłaściwych.

W życiu rodzinnym i osobistym również nie zawsze mu się dobrze układało. Pierwsza żona bardzo szybko zmarła, następnie z drugą żoną życie nie układało się i tak również było z trzecią, i czwartą. Miał 4 żony, podobnie jak Jagiełło, ale z żadnego małżeństwa nie doczekał się potomka męskiego, który jako jedyny mógł w ówczesnej Polsce być królem. Niestety niewłaściwe postępy nie doprowadziły do celu, nie udało się i prawo dziedziczenia musiało zostać zmienione za cenę ustępstw. Jego następczynią została młoda Jadwiga Andegaweńska, którą ukoronowano królem Polski. Ta święta Jadwiga Królowa okazała się wybitną władczynią także jako kontynuatorka rozpoczętych przez Kazimierza Wielkiego dzieł.

Brak potomka męskiego był wielkim bólem i nieszczęściem króla, który kochał Polskę, a nie miał komu zostawić jej pięknego dziedzictwa.

Warto pomodlić się za Króla – Patrona Szkoły, który niech zazna nie tylko chwały historycznej, ale i miłosierdzia Bożego, poprzez wstawienictwo nasze i przez modlitwę.

Chciałbym pogratulować szkole pracy i wysiłku jaki, od dziesiątków lat wkłada w wychowanie młodzieży. Jeden z filozofów napisał, że „wielką i piękną rzeczą jest formować, kształcić ludzi, ale największą rzeczą, którą powinniśmy uczynić jako nauczyciele, wychowawcy, to nie tyle obdarzać kogoś całym naszym bogactwem wiedzy, mądrości, kultury, ale pomóc mu uświadomić sobie całe jego bogactwo”. Tak! To jest wielkość wychowawcy, nauczyciela i szkoły, kiedy pomaga uczniom ujawnić piękno ich serc, kiedy ułatwia prace nad sobą, kiedy wyrabia sumienia i uczy życia pięknego, szlachetnego.

Wasza szkoła jest taką szczególną szkołą, która pomaga wydobyć z człowieka jego bogactwo. Niekiedy trzeba się tu wiele natrudzić, i dlatego za ten trud wychowawców i ludzi, którzy pomagają z człowieka wydobyć piękno i dobro, pomagają pokonać zło. Bardzo serdecznie dziękuję i proszę Pana Boga, aby te wasze wysiłki błogostawił. Amen.

Legenda o Kazimierzu Wielkim

i występny staroście z kujawskiego Przedcza

W opowiadaniu *Luk Sprawiedliwości* Gustaw Herling-Grudziński przytoczył pewną legendę, powtarzaną w Neapolu od początku XVI do końca XIX stulecia. Opowiada ona o niegodziwym postępku miejscowego hrabiego, który zniewolił córkę swego wasala, za co neapolitańska regentka, Izabela Aragońska, zmusiła go do ożenku z pohańbioną dziewczyną i prosto spod ołtarza przekazała katu na ścięcie. Wyrok regentki uznano powszechnie za akt sprawiedliwości wzorowej, wymierzonej rygorystycznie bez względu na pozycję społeczną czy majątkową winnych łamania obowiązującego prawa. Wprawdzie zawodowi historycy kwestionują wiarygodność przytoczonej legendy, ale zdaniem pisarza podania o tak odległej metryce, opatrywane zazwyczaj formułą: „starzy ludzie opowiadają”, są w pewnym sensie ważniejsze od faktów udokumentowanych źródłami historycznymi. Odtwarzają bowiem jak powiada „to pasmo przeszłości, które miniony czas czyni wciąż żywym, zwłaszcza jeśli opowiadania starych ludzi przekazywane są z pokolenia na pokolenie”. Współ z mitami i bajkami kreślą one alternatywne względem akademickiej nauki historycznej obrazy minionych zdarzeń, wyrażając jednocześnie niegdysiejsze normy i wzorce społecznego postępowania, ludowe marzenia, nadzieje i trwogi, z upodobaniem analizowane przez badaczy tak zwanej nowej historii kulturowej¹.

Do podania z Neapolu nawiązuje swym klimatem makabryczna zgoła legenda, jaką jeszcze w XX stuleciu można było usłyszeć w Przedczu, niewielkim miasteczku na pograniczu Kujaw z historyczną ziemią łęczycką (obecnie w powiecie kolskim województwa wielkopolskiego). Opowiadano tam, jak to pewna para młodych kochanków zawarła w kościele ślub i dopełniwszy ceremonii wracała do domu, by cieszyć się szczęściem i ucztować. Traf chciał, że urodziwą pannę młodą zauważył nikczemny i lubieżny starosta przedecki. Zapaławszy do niej szaloną na-

¹ Niniejszy tekst stanowi skróconą, popularnonaukową wersję mego artykułu *Kazimierz Wielki w legendzie z kujawskiego Przedcza*, opublikowanego w periodyku „Materiały do Dziejów Kultury i Sztuki Bydgoszczy i Regionu”, z. 10, 2005, s. 82–87.

miętnością, odtrącił od niej męża i porwał niešťęsną do starościńskiego zamku, gdzie zrobił z nią to, o czym nie opowiada się w bajkach dla grzecznych dzieci. Upokorzony i bezsilny małżonek postanowił utopić się z żalu w zamkowej fosie. Gdy stanął na brzegu koryta fosy, dojrzał znienacka ubogiego, nieznanego sobie starca. Ten zbliżył się do zrozpaczonego młodzieńca, wypytał go o wszystko, wysłuchał i pocieszył, słowem zaręczysz na odchodnym rychłe uwolnienie uprowadzonej przemocą białogłowy.

Jak się niebawem okazało, w przebraniu wędrownego dziada chadzał po Przedczu sprawiedliwy król Kazimierz Wielki, ostatni Piast na polskim tronie królewskim (1333–1370 r.). Już nazajutrz bowiem w całym blasku swego majestatu wjechał z licznym orszakiem do przedecckiego zamku, po czym zwołał naradę z udziałem niecnego starosty i jego zauszników. W trakcie narady opowiedział historię podobną do tej, jaką usłyszał z ust niešťęśliwego małżonka, po czym poprosił starostę o orzeczenie wyroku w sprawie z oskarżenia o takie właśnie przestępstwo. Wyrok niešťwiadomego pułapki dostojnika brzmiał: „Śmierć głodowa w lochu!” Monarcha tylko na to czekał. Gromko ujawniwszy prawdę, oskarżył osłupiałego starostę o porwanie i gwałt, zatwierdzając jednocześnie wymierzoną przez samego winowajcę okrutną karę głodowej śmierci. Wyrok wykonano niezwłocznie. Liną spuszczone okrutnika do głębokiego lochu wieży zamkowej, wręczywszy mu na ostatnią drogę bochen chleba i dzban wody. Gdy po siedmiu dniach zajrzano do lochu, dzban był pusty, a z chleba nie pozostał ani jeden okruszek. Po trzech kolejnych dniach starosta żył jeszcze, lecz odgryzł sobie palce u rąk. Wreszcie czternastego dnia kaźni na dnie wieży znaleziono już tylko zamorzonego głodem trupa.

Przytoczoną historię usłyszałem i zanotowałem 21 lutego 1975 roku, kiedy jako siedemnastoletni młodzieniec urządziłem sobie wagary szkolne i po raz pierwszy przyjechałem do Przedcza, by zobaczyć pozostałości tamtejszego zamku, wzniesionego na polecenie Kazimierza Wielkiego w latach pięćdziesiątych XIV stulecia. Podczas przechadzki po wzgórzu zamkowym opowiedział mi ją Jan Stelmasiak (1923–1999 r.), nieżyjący dziś animator lokalnych działań kulturalnych, społeczny opiekun zabytków, twórca miejscowego Muzeum Regionalnego, wieloletni prezes Towarzystwa Przyjaciół i Miłośników Przedcza. Jak sam stwierdził, opowieść o głodowej śmierci lubieżnego starosty zasłyszal przed laty od „starych przedczan”. W rachubę wchodzi nawet pierwsza połowa XX wieku, albowiem Jan Stelmasiak pochodził z nieodległej od Przedcza wsi Łączewna, skąd w roku 1947 przeniósł się do miasta.

Tyle pewnego o zwiewnym podaniu, które trudno traktować dosłownie, nawet jeśli jego fabułę osnuto wokół rzeczywistych wydarzeń z minionych stuleci. Stanowi ono, jak tyle innych legend, swoistą osmozę wyselekcjonowanych elementów historycznej prawdy oraz dyktowanej nieskrępowaną fantazją fikcji.

Nie jest jasne, czy legendarna para nowożeńców pochodziła z parafii przedeckiej. Jeżeli tak, to można w nich upatrywać zarówno mieszczan, jak i chłopów, gdyż w skład tej parafii, oprócz królewskiego miasta Przedcza, założonego przez Kazimierza Wielkiego przed 1363 rokiem, wchodziło wiele okolicznych wiosek. Wiadomo za to, że w miejscowym zamku rezydował początkowo burgrabia, który podlegał staroście, tytułowanemu przemienne kujawskim lub brzeskim. Władza rzeczonoego starosty obejmowała zrazu całe Kujawy, lecz później została ograniczona do pięciu powiatów południowokujawskich: kruszwickiego, radziejowskiego, brzesko-kujawskiego, kowalskiego i przedeckiego. Z czasów Kazimierza Wielkiego znany jest jeden taki starosta, imieniem Przedbor, wzmiankowany w latach 1348–1366. Urząd osobnego starosty przedeckiego powołał do życia dopiero król Władysław Jagiełło krótko przed rokiem 1420. Wiadomo też, że król Kazimierz bywał w Przedczu podczas regularnych objazdów kraju, kiedy drogami z Kalisza, Koła lub Łęczycy zmierzał do swej głównej rezydencji na Kujawach, jaką stanowił zamek w Brześciu Kujawskim koło Włocławka.

Rodzi się pytanie, czy za porwanie na drodze publicznej połączone z gwałtem na niewieście groziła w ówczesnym prawie kara śmierci? Statuty Kazimierza Wielkiego przewidywały za każde z tych przestępstw najsurowszą karę pieniężną w wysokości 70 grzywien obiegowej monety srebrnej, co daje razem 140 grzywien, sumę, za jaką można było nabyć w sąsiedniej Wielkopolsce aż 35 łanów roli, czyli praktycznie sporych rozmiarów wieś. Co więcej, zbieg przestępstw powodował kumulację kar, zwiększoną dodatkowo w razie przyłapania złoczyńcy na gorącym uczynku, a sam monarcha omijał niekiedy przepisy prawne, ferując wyroki samowolnie, o czym donosi anonimowy autor tak zwanej Kroniki katedralnej krakowskiej, utożsamiany niegdyś z Jankiem z Czarnkowa.

Piszząc kilka lat po śmierci króla, autor ów podkreślił z naciskiem, że był on „najzarliwszym opiekunem i obrońcą dobrych i sprawiedliwych, zaś najsroższym prześladowcą złych, grabieżców, gwałtocieli i oszczerców. Kto tylko popełniał łotrystwa lub kradzieże, chociażby to był szlachcicem, tego kazał ścinać, topić i głodem morzyć, z braćmi ich i krewnymi jednakże nie przestając jadać, pijać i sypiać, bo mając Boga za pomocnika, nie obawiał się tego, co by mu człowiek uczynił.

Oszczerców zaś, gdy ich znajdował, kazał piętnować na twarzy rozpalonym żelazem. Za jego czasów żaden z potężnych panów lub szlachty nie śmiał biednemu gwałtu uczynić, lecz wszystkich się sądziło według szali sprawiedliwości”. Czternastowiecznemu kronikarzowi wawelskiemu wtórował w następnym stuleciu Jan Długosz, twierdząc w swych *Rocznikach*, że król Kazimierz, który „nagradzał cnoty, a karał występki”, „rządził tak bardzo sprawiedliwie, że w niczym prawie nie uchybiał wzorowi sprawiedliwego władcy”.

Gotycko-renesansowa wieża zamkowa w Przedczu. Fot. Lech Łbik

Przysłowiowego ziarnka prawdy, tkwiącego ponoć w każdej legendzie, szukać należy przede wszystkim we wnętrzu narożnej, cylindrycznej wieży zamkowej, od której rozpoczęto wznoszenie gotyckiej warowni przeddeckiej. W latach 1550–1554 wieżę tę wraz z całym zamkiem przebudowano w stylu renesansowym, a około roku 1860 zaadaptowano na dzwonnice dostawionej do niej w trzeciej dekadzie XIX wieku neogotyckiej świątyni ewangelickiej. Dziś w poewangelickim kościele funkcjonuje Miejski Dom Kultury, w wieży zaś eksponowane są regionalne zbiory muzealne.

Dolną i podziemną kondygnację wieżową zajmowało w czasach staropolskich więzienie. Jak informują ilustracje zamku z XVI i XVII stulecia, na karę wieży zamykano tam szlachtę powiatu przeddeckiego, dlatego samą wieżę zwano wtedy „szlachecką”. Wyroki za najcięższe przewinienia odsiadywano w mrocznym lochu podziemnym o ośmiometrowej głębokości, który w miarę posuwania się w dół przechodzi z koła w owal, a na poziomie fundamentu przybiera kształt nieregularnego ośmioboku. Gdyby zawierzyć legendzie, w osobie uwięzionego w wieży dostojnika upatrywać można bądź to jednego z burgrabiów przedeckich czy brzeskich starostów kujawskich, bądź jakiegoś starostę spoza Kujaw, zesłanego do Przedcza celem wykonania zasądzonego nań wyroku głodowej śmierci. Przykładem los wojewody poznańskiego Maćka Borkowica, skazanego w roku 1358 przez króla na zamorzenie głodem w lochu małopolskiego zamku w Olsztynie koło Częstochowy.

Jakkolwiek było, przeddecka legenda o występny staroście przynależy do licznych podań o sprawiedliwości wzorowej, w których wyrażono ludowe przekonania o należytej karze za krzywdy i zbrodnie, popełnione w obliczu Boga i Prawa. Bez dużego ryzyka błędu moment powstania tejże legendy odnieść można do czasów Rzeczypospolitej szlacheckiej. Postać lubieżnego starosty ilustruje z pewnością samowolę wysoko postawionych osób, którym w warunkach tamtej epoki nawet znacznie większe ekscesy uchodziły zazwyczaj na sucho. Z tej przyczyny tęskniono za wrażliwym na krzywdę ludzką, charyzmatycznym władcą, gdyż Jagiellonów oraz słabych monarchów elekcyjnych trudno było uważać za strażników praw niższych warstw społecznych. Świat ludowej wyobraźni z lubością wracał przeto do baśniowo postrzeganych czasów panowania zacnego i wielkiego króla Kazimierza, już od średniowiecza uznawanego powszechnie za niespotykane sprawiedliwego władcę.

Różne legendy o królu Kazimierzu Wielkim krążyły i ciągle krążą po naszym kraju. Dawni erudyci (Oskar Kolberg, Michał Rawita-Witanowski) oraz liczni przed laty badacze lokalnych „starożytności” odnotowali kilkanaście takich podań, lecz z całą pewnością nie wszystkie, czego dowodzi omówiona powyżej legenda przeddecka. „Zapiski Kazimierzowskie” udostępniają swoje łamy na prezentację kolejnych legend, zarówno ogłoszonych niegdyś drukiem, jak i takich, których dotąd nie opublikowano. Apelujemy więc do potencjalnych autorów, aby chwycili za przysłowiowe pióro i stali gotowe teksty na adres naszej redakcji. Stosowny materiał ilustracyjny mile widziany.

ARYS DZIEJÓW KRÓLEWSKIEGO MIASTA Kowal w województwie kujawsko-pomorskim

1. Ziemia Kowalska do I rozbioru Polski w 1772 r¹.

Udokumentowane dzieje Kowala sięgają początków XII w. i związane są z wieloma faktami, jakie miały miejsce na przestrzeni wieków na terenie Kujaw wschodnich. Nazwa miasta prawdopodobnie pochodzi od warownego grodu zwanego Kowale, wokół którego była osada rzemieślnicza kowali. Co do daty powstania tegoż grodu nie zachowały się źródła pisane, które ten fakt mogłyby udokumentować. Należy domniemywać, iż miało to miejsce w początkach tworzenia się polskiej państwowości. Osadnictwu na tym terenie sprzyjały warunki geograficzne i obronne. Na wyspie dużego, nieistniejącego już, jeziora, nazywanego ówczesnie Krzewiata, znajdował się zapewne warowny gród wraz z zamieszkującą w podgrodziu służebną ludnością.

Pierwsza wzmianka o Kowalu datowana jest na 20 stycznia 1185 r². Wtedy to książę mazowiecki Leszek, syn Bolesława Kędzierzawego, nadał kanonikom katedry włocławskiej dochody z parafii Kowal (wieś Kowale wraz z kościołem). Historia ziemi kowalskiej nierozzerwalnie związana była z funkcjonującymi w Kowalu kościołami. W dokumentach z początku XIV w. wśród parafii diecezji włocławskiej wymienia się ośrodki parafialne w Białotarsku, Grabkowie, Kłóbce i Kowalu. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że miejscowości te były o wiele

wcześniej parafiami. W początkach XVII w. na skutek nowych podziałów dekanatów, Kowal stał się ośrodkiem władzy kościelnej dla wyżej wymienionych parafii. Stan ten utrzymał się do końca XVIII stulecia³.

W latach 1248 – 1262 r. Kazimierz I Kujawski (ur. ok. 1211 – zm. 14 grudnia 1267) podpisał szereg znaczących dla późniejszego rozwoju Kowala dokumentów⁴. Książę traktował gród jako jedną z wielu swoich rezydencji. Jednak data uzyskania praw miejskich przez Kowal nie jest znana. Możliwe, że już za jego panowania wieś przeniesiona została na prawo niemieckie, bowiem w kilka lat po jego śmierci występuje Jan, sołtys kowalski. Jan Długosz w Kronikach podaje, że w 1327 r. Kowal był grodem. Natomiast w dokumentach Władysława Łokietka z lat 1296 – 1327 widnieje informacja, że pierwszy kasztelan Mikołaj z rodu Powatów w Kowalu pojawił się w 1314 r.⁵ Miejscowość była usytuowana przy ważnym trakcie drogowym o znaczeniu państwowo-handlowym. Gród czy dwór był zapewne już w połowie XIII w. ośrodkiem zarządu dóbr książęcych i najprawdopodobniej dużym osiedlem targowym. Posiadał też, jak wzmiankują źródła XIV-wieczne, komorę celną, dobrze funkcjonujący średniowieczny kościół oraz odbywające się tam regularnie targi i jarmarki. Wyżej wymienione sugestie z tego okresu zaświadczają, że Kowal był ośrodkiem miejskim przedlokacyjnym. Lokacja nastąpiła przed 1370 r. i łączy się ją tradycyjnie z osobą Kazimierza Wielkiego. Faktem niebudzącym wątpliwości jest to, iż Kowal w latach 80. XIV w. był ośrodkiem miejskim. Ówczesny kronikarz Janko z Czarnkowa, opisując zajęcie Kujaw brzeskich przez wojska mazowieckie w 1383 r., jak też walki księcia płockiego Siemowita IV w 1384 r. o koronę polską, określa go mianem „oppidium” [miasto]⁶.

Znaczącym faktem z tego okresu jest data 30 kwietnia /lub 3 kwietnia wg innych źródeł/ 1310 r., kiedy w Kowalu urodził się przyszły król

¹ Patrz szerzej: J. Giergielewicz, *Rozwój i znaczenie Kowala od jego początków do rozbioru Polski*, [w:] *Kowal poprzez wieki*, pod red. Z. J. Zasady, Włocławek – Kowal 2007; *Kazimierz Wielki oraz niepospolici z Kowala i okolic. Słownik biograficzny. Kalendarium*, pod red. Z. J. Zasady, B. Ziółkowskiego, Włocławek – Kowal 2006; T. Nowak, *Zarys dziejów powiatu kowalskiego do końca XVIII wieku*, [w:] T. J. Horbacz, L. Kajzer, T. Nowak, L. Wojda, *Siedziby obronne – rezydencjonalne w powiecie kowalskim na Kujawach w XIII - XVIII wieku*, Łódź 1991.

² *Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generallis*, wyd. J. K. Kochanowski, Warszawa 1919, t. I, nr 116; *Codex diplomaticus Poloniae*, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczowski, J. Bartoszewicz, M. Boniecki, M. Bobowski, Warszawa 1848, t. 2, cz. 3, s. 5-6.

³ Patrz szerzej do dziejów kościelnych: M. Z. Osmałek, *Dzieje kościołów i wspólnot parafialnych w Kowalu w latach 1185-2008*, [w:] *Piotr Tylicki oraz niepospolici z Kowala i okolic. Słownik biograficzny. Kalendarium*, pod red. Z. J. Zasady, B. Ziółkowskiego, Włocławek – Kowal 2008.

⁴ J. Mitkowski, *Kancelaria Kazimierza Konradowicza księcia kujawsko – tęczyckiego (1233-1267)*, Wrocław 1968, s. 85-96, nr: 14, 27, 56, 59, 60.

⁵ K. Maleczyński, *Kilkanaście dokumentów Władysława Łokietka z lat 1296-1329*, „Studia Źródłoznawcze”, 1961, t. VI, nr 5.

⁶ *Kronika Janka z Czarnkowa*, wyd. J. Szlachtowski, [w:] *Pomniki Dziejowe Polski*, wyd. A. Bielowski, Lwów 1872, t. II, s. 738.

Polski – Kazimierz Wielki⁷. Na uwagę zasługuje także znaczny rozwój na omawianym terenie osadnictwa charakteryzującego się nowymi systemami upraw rolnych oraz wprowadzeniem elementów samorządności w postaci powołania urzędu sołtysa.

Podczas dwukrotnych najazdów Krzyżaków w 1327 i 1331 r. gród i okolice zostały splądrowane, a zamek zburzony oraz spalona część miasta. Rezultatem zajęcia Kujaw w kwietniu 1332 r. przez Zakon było ustanowienie w Kowalu krzyżackiej komturii⁸. W wyniku postanowień pokoju kaliskiego w 1343 r. Kowal powrócił do Polski. Z inicjatywy Kazimierza Wielkiego gród odbudowano i wzmocniono zamek, co spowodowało nadanie znaczącemu już na Kujawach grodowi na prawie magdeburskim praw miejskich. W 1387 r. na kilka lat zamek przeszedł we władanie Abrahama Sochy – wojewody płockiego. Król Władysław II Jagiełło w 1420 r. na kowalskim zamku przyjął postów czeskich, którzy proponowali mu przyjęcie korony⁹. Tenże władca w 1428 r. uwolnił mieszkańców Kowala od opłaty cła targowego podczas sprzedaży wywożonych towarów i produktów z Ziemi Kujawskiej, Łęczyckiej i Sieradzkiej. Później, w 1432 r., rozciągnął także ten przywilej o zwolnienie od składania powinności w naturze dla zamku.

W królestwie zjednoczonym przez ostatnich Piastów ziemia kowalska znalazła się w strefie przygranicznej. Jej znaczenie wzrosło w okresie Jagiellonów z tytułu wytyczenia traktu warszawskiego przez: Patrowo, Baruchowo, Świątkowice, Rakutowo, Kowal, Gołaszewo i Brześć Kujawski. Ponadto istniał także do niego szlak poprzeczny z „Wielkopolski ku Wiśle”, przebiegający przez: Kowal, Wolę Nakonowską, Kuźnice, Lubraniec ku Wielkopolsce. Oprócz nich funkcjonowało jeszcze kilka innych lokalnych traktów, które umożliwiały przemieszczanie się ludności, przemarsz wojsk oraz prowadzenie handlu. Ponowną relokację miasta – na prawie chełmińskim – ustanowił król Zygmunt I Stary w 1519 r., co łączyło się także z nadaniem przywilejów na prowadzenie jarmarków. Natomiast Zygmunt III Waza w latach 1593 i 1613 zezwolił miastu na utworzenie konfraterni [bractwa] literackiej z prawem wytwarzania i sprzedawania

⁷ J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki Sławnego Królestwa Polskiego*, Warszawa 1978, ks. IX, s. 77; *Pomniki Dziejowe...*, t. II, s. 78; *Kronika Polska Marcina Bielskiego*, wyd. K. J., Turowski, Sanok 1856, s. 364.

⁸ J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki...*, ks. IX, s. 132, 137, 139; *Lites ac res gestae inter os Ordinemque Cruciferorum*, wyd. 2, Poznań 1890, t. I, s. 71-72.

⁹ J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki...*, ks. XI, s. 139.

wódek oraz piwa.

Szesnastowieczny Kowal należał do bardziej znaczących miast województwa brzesko-kujawskiego. Był siedzibą starostów grodzkich, którzy sprawowali władzę administracyjną i sądowniczą na terenie powiatu kowalskiego. Ostrożne szacunki mówią, iż liczył on ponad 1400 mieszkańców, którzy zamieszkiwali w ok. 240 domostwach.

W wyniku przemarszu wojsk, w czasie potopu szwedzkiego w latach 1655–1660, w tym walk Stefana Czarnieckiego o wyzwolenie Kujaw i Mazowsza, działań militarnych prowadzonych w czasie wojny północnej w latach 1700 – 1721 oraz panującej w tym czasie zarazy liczba domów i mieszkańców Kowala zmniejszyła się prawie o połowę. Po zakończeniu wojny szwedzkiej w drugiej połowie XVII w. w mieście pozostało jedynie ok. 30 domów.

W 1771 r. ziemie kujawsko-brzeskie zostały opanowane przez konfederatów barskich, mających znaczące poparcie wśród miejscowej szlachty, do której zaliczyć przede wszystkim należy rodziny Kretkowskich, Głębockich i Szadokierskich. Po wyparciu w grudniu 1771 r. konfederackich oddziałów z Kujaw na miejscową ludność nałożono kontrybucję, zarządzono rekwizycję pogłównia oraz drastycznie podniesiono podatki.

Utworzenie w Kowalu urzędu starosty, którego siedzibą był kowalski zamek, spowodowało przejście we władanie: Grodzta-Kowal z wójtostwem i osadą Warząchewka, młyna Diabełek, dóbr Łagiewniki, Rembów i rozległych obszarów Duninowa, z których w XVIII w. utworzono oddzielne starostwo duninowskie i nadano je rodzinie Kretkowskich. Wcześniej Kowal z przyległościami był własnością: Bartosza Wezenborga i jego braci, Piotra z Oporowa; rodzin: Oporowskich, Brudzewskich, Kościeleckich, Działyńskich, Przyjemskich, Morsztynów, Kretkowskich¹⁰ oraz Michała Zboińskiego, Stanisława Dąbskiego i Michała Sokołowskiego – ostatniego starosty kowalskiego w Rzeczypospolitej szlacheckiej. Za ich władania, szczególnie w pierwszej połowie XVIII w., nastąpił bardzo silny rozwój ekonomiczny i gospodarczy miasta, które promieniowało na bliższą i dalszą okolicę.

¹⁰ Patrz szerzej: A. Ciechalski, *Ziemiańska rodzina Kretkowskich z okręgu kowalskiego*, [w:] *Kowal poprzez wieki*, pod red. Z. J. Zasady, Włocławek – Kowal 2007.

2. Kowal i okolice w okresie walk narodowo-wyzwoleńczych (1772 – 1918)

Akt przemocy, związany z pierwszym rozbiorem w 1772 r., z jakim spotkała się Rzeczpospolita w momencie, gdy przystąpiła do reform ustrojowych, nie spotkał się z próbami zbrojnego oporu. Znękanie wyniszczającymi wojnami społeczeństwo, odpływ jego części na emigrację lub obawa przed zsyłką na Syberię spowodowały, iż Polacy nie schwycili za broń przeciwko skomasowanym działaniom państw zaborczych Rosji, Prus i Austrii. W kilkanaście lat później determinacja w obronie Konstytucji 3 Maja doprowadziła do wojny polsko-rosyjskiej, której zwieńczeniem było porozumienie Rosji i Prus, usankcjonowane traktatem petersburskim z początku 1793 r., w wyniku którego nastąpił II rozbiór Polski. W zaborze pruskim znalazła się reszta Kujaw i ziemi dobrzyńskiej. Rzeczywista okupacja wojskowa Kowala dokonała się w kwietniu 1793 r., kiedy to na 15 lat doszło do przejścia władzy przez pruskie władze kamery [urząd administracji] w Piotrkowie Tryb. Po III rozbiórce Polski, Kujawy wschodnie włączono do departamentu poznańskiego. Kowal stał się ośrodkiem domen, czyli ziemskich majątków królewskich. Po krótkim epizodzie niepodległościowym w okresie Księstwa Warszawskiego w 1815 r. miasto przeszło pod zabór rosyjski. Od 1831 r. Kowal przestał być stolicą powiatu¹¹. Z urzędów administracji ponadregionalnej pozostawiono jedynie sąd okręgowy. Dotychczasowy miejski ustrój Kowala został sprowadzony do gminnego, a po upadku powstania styczniowego miasto zostało włączone do gminy Kowal. Powyższe determinanty związane z utratą niepodległości spowodowały, że z mapy miasta zniknął królewski zamek, kościoły św. Mikołaja, św. Fabiana i Sebastiana oraz św. Ducha i kilka innych budowli.

W 1867 r. weszła w życie ustawa o wprowadzeniu na terenie Królestwa Polskiego nowej organizacji administracji, podpisana 31 grudnia 1866 r., wzorowana na rozwiązaniach istniejących w Cesarstwie Rosyjskim. Kowal został po jej wprowadzeniu pozbawiony praw miejskich oraz siedziby władz powiatowych. Status królewskiego wolnego miasta został zdegradowany do pozycji osady. Ponownie prawa miejskie Kowal odzyskał dopiero w 1919 r.

¹¹ Patrz szerzej: M. Kallas, *Z przeszłości administracyjnej Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej*, „Zapiski Kujawsko – Dobrzyńskie”, Seria A. Historia, Włocławek 1978.

Podstawy prawne działania ustroju gminnego regulował ukaz carski z 2 III 1864 r., który dotyczył powoływania i organizacji władzy na najniższych szczeblach. Organem stanowiącym była rada gminy, wykonawczym i zarządzającym – zarząd gminy z jej burmistrzem. Przepisy ukazu obowiązywały do 1918 r.

Kujawskie społeczeństwo przez wszystkie wyżej wymienione okresy brało aktywny udział w wystąpieniach narodowych. Szczególne miejsce miały walki zbrojne w powstaniach: kościuszkowskim, styczniowym oraz w walkach rewolucyjnych lat 1905 – 1907. Zawirowania polityczne nie przekładały się wprost na inne dziedziny życia mieszkańców Kowala i okolic, ale przez całą pierwszą połowę XIX w. miasto rozwijało się powoli i stopniowo traciło na znaczeniu w regionie¹². Dopiero w ostatnich dekadach tego wieku widoczny stał się znaczny rozwój gospodarczy miasta, zmiana jego funkcji ekonomicznych, przyrost ludności i wzrost jej zamożności, wprowadzenie nowych rozwiązań architektonicznych porządkujących system urbanizacyjny ulic i posesji. Nie bez znaczenia na początku XX w., mimo wysiłków torpedowania ich działalności przez zaborców, były powstające i aktywnie działające partie polityczne, stowarzyszenia społeczno-zawodowe, organizacje przykościelne oraz związki sportowe i młodzieżowe. Do wiodących należy zaliczyć: ochotnicze straże pożarne¹³, koła Polskiej Macierzy Szkolnej, Bractwo Towarzystwa Trzeźwości NMP oraz wspomagającą finansowo mieszkańców Kowala i okolic Miejską Kasę Pożyczkowo-Oszczędnościową.

Okres zaborów zakończyła I wojna światowa. W czasie jej trwania niemiecki okupant na terenie Kowala i okolic prowadził rabunkową gospodarkę, której skutki dotkliwie odczuło społeczeństwo. Jednocześnie był to jednak okres, kiedy zaczęło odradzać się życie społeczne, które prowadziło do budowy zrębów państwowości polskiej popartej samorządnością w sferze administracyjnej, politycznej oraz kulturowej.

¹² Patrz szerzej: T. Dziki, *Z dziejów Kowala w latach 1815-1869*, [w:] *Kowal poprzez wieki*, pod red. Z. J. Zasady, Włocławek – Kowal 2007; M. Kallas, *Opis Kowala z 1820 roku*, „Zapiski Kujawsko – Dobrzyńskie”, Seria C. Oświata, Włocławek 1980; *Opisy miast Kujaw Wschodnich z 1860 r.* (Gubernia warszawska), wstęp i opr. M. Gruszczyńska, J. Poraziński, „Nowe Miscellanea”, Warszawa 2002, t. VI.

¹³ Patrz szerzej: Z. J. Zasada, *Straż królewskiego miasta. 100 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Kowalu*, Kowal 2002.

3. W II Rzeczypospolitej (1918 – 1939)¹⁴

Niemiecki okupant opuścił tereny Kujaw 11 XI 1918 r. Granice powiatu włocławskiego leżącego w woj. warszawskim oraz jego podział administracyjny nie uległ radykalnym zmianom. Mieszkańcy Kowala oraz ludność sąsiadujących wsi z utęsknieniem przejęła akt wyzwolenia z bardzo długiej niewoli. Zbliżająca się wojna polsko-bolszewicka, przygotowanie do obrony ojczyzny oraz intensywne walki w pobliżu Włocławka spowodowały zjednoczenie ludności wokół spraw narodowych. Pomyślne zakończenie działań zbrojnych miało zdecydowany wpływ na dalszy ekonomiczno-społeczny rozwój dawnego powiatu kowalskiego.

W okresie międzywojennym Kowal stanowił znaczący na Kujawach ośrodek rzemieślniczo-handlowy i administracyjny dla najbliższej okolicy. Istniejące tu liczne młyny, tartaki, olejarnie, odbywające się jarmarki dawały utrzymanie mieszkańcom miasta. Z tego okresu pochodzi także kilka funkcjonujących do dzisiaj obiektów i budynków. Na wielonarodowy skład społeczności miasta składała się głównie ludność pochodzenia polskiego, żydowskiego i niemieckiego. Z upływem lat narastający od 1929 r. kryzys ekonomiczno-gospodarczy wpłynął na stan zamożności mieszkańców Kowala oraz doprowadził do radykalizacji ich przekonań i poglądów społeczno-politycznych. Jak na stosunkowo niewielkie miasto działało na jego terenie kilka partii, stronnictw i organizacji, takich jak: Polska Partia Socjalistyczna, Chrześcijańska Demokracja, Żydowska Partia Socjalistyczna „BUND”, Organizacja Syjonistyczna, Towarzystwo Gimnastyczno - Sportowe „Makabi”, Polskie Stronnictwo Ludowe Wyzwolenie (od 1931 r. Stronnictwo Ludowe), Narodowa Demokracja, Związek Strzelecki, Przynależenie Wojskowe i Wychowanie Fizyczne, Przynależenie Wojskowe Konne „Krakus”, Związek Młodzieży Katolickiej, Związek Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”, Towarzystwo Gimnastyczne Sokół, Towarzystwo Sportowe „Kowalanka”, Wspólnota Leśna, Kółko Rolnicze, Kasa Stefczyka, Związek Zawodowy Pracowników Rolnych. Ich działalność, bez względu na zróżnicowany konglomerat narodowościowy, na trwałe wpisała się w historię miasta i miała niewątpliwy wpływ na poczynania ówczesnych władz samorządowych Kowala.

¹⁴ Patrz szerzej: M. Z. Osmatek, *Mniejszość żydowska Kowala*, [w:] *Kowal poprzez wieki*, pod red. Z. J. Zasady, Włocławek – Kowal 2007; A. Prokopiak-Lewandowska, *Dzieje miasta Kowala w latach 1918-1945*, Toruń 2006.

Rodzący się w tych czasach w mieście oraz w kilku większych miejscowościach kowalskiej gminy polski system oświaty doprowadził do rozwoju szkół powszechnych oraz zaowocował działalnością kilku organizacji związanych ze szkolnictwem. Nie bez znaczenia dla migracji ludności był sprawnie działający transport kolejowy oraz autobusowy, który umożliwiał dojazd do miasta powiatowego i innych miejscowości.

W zachowanej we Włocławskim Archiwum Państwowym bardzo obszernej dokumentacji akt miasta Kowala z tego okresu bardzo wyraźnie widoczna jest dbałość miejskich rajców o prawidłową legislację, uchwałodawstwo i skuteczne działanie władz miejskich. Podejmowane na wskroś nowoczesne rozwiązania prawne dawały możliwość skutecznego sprawowania władzy w Kowalu i na przyległych do niego terenach. Na podkreślenie zasługują działania Magistratu i jego demokratycznie wybieranych władz. Do nich to desygnowano nie tylko Polaków, ale także Żydów. Ci ostatni znaczną aktywność uzewnętrzniali w swoich związkach zawodowych oraz organizacjach, które miały niewątpliwie dużą siłę oddziaływania na społeczeństwo i jego przedstawicieli we władzach miasta. Będący w żydowskich rękach prawie cały handel oraz drobny przemysł był niejednokrotnie powodem do zazdrości oraz kilku wystąpień Polaków w obronie zachowania równowagi w dostępie do dóbr handlowych i wytwórczych.

Nowo odkrytymi i dotychczas nieznanymi historykom faktami było nadanie 31 X 1928 r. przez rajców gminy Kowal „Obywatelstwa Honorowego gm. Kowal” oraz 7 XI 1928 r. godności „Honorowego Obywatela Kowala” marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu. Podobne próby niektórzy członkowie Rady Miasta Kowala podejmowali w latach 50. XX w. w stosunku do najwyższych pseudopolskich dowódców z okresu II wojny światowej. Jednak żadna z tych postaci nie zyskała akceptacji w oczach kowalskich rajców. Zagrożenie związane z utratą niepodległości Polski, jakie niósł ze sobą 1939 r. dało się powszechnie odczuć wśród całej kowalskiej społeczności. Wokół spraw związanych z obronnością ojczyzny zaczęli konsolidować się przedstawiciele najrozmaitszych orientacji politycznych, warstw społecznych oraz wyznań. Wyrazem tego były zbiórki pieniężne na rzecz wojska, prowadzone szkolenia w zakresie powszechnej obrony oraz przygotowywanie posesji na wypadek nieprzyjacielskich nalotów.

4. Okres II wojny światowej¹⁵

W wyniku działań wojennych Kowal znalazł się pod okupacją hitlerowską. Do miasta wojska niemieckie wkroczyły 13 IX 1939 r. od strony Kruszyna z kierunku Lubrańca i Brześcia Kuj., co poprzedzone było ostrzałem artylerii lekkiej. Miasto, podobnie jak i całe Kujawy, zostało wcielone do Rzeszy, wchodząc w skład Okręgu Kraj Warty. Od pierwszych dni utraty niepodległości nastąpiła germanizacja oraz eksterminacja ludności ze szczególnym uwzględnieniem osób pochodzenia żydowskiego. Z Kowala wywieziono i zabito lub osadzono w obozach koncentracyjnych około 1500 Żydów. Największa ich liczba została deportowana, uwięziona i w zdecydowanej większości przypadków zamordowana w obozie zagłady w Chełmnie nad Nerem. Z tej licznej populacji zdołało uratować się jedynie kilku najmłodszych i najzdrowszych. Ze szczególną intensywnością od 1940 r. władze niemieckie rozpoczęły wysiedlanie polskich rodzin z Kowala, wywożąc je do Generalnego Gubernatorstwa lub do pracy przymusowej w Rzeszy, a na ich miejsce osiedlając rodziny pochodzenia niemieckiego z terenów nadbałtyckich, wołyńskich, galicyjskich i czarnomorskich. Wstrząsającym wydarzeniem było aresztowanie latem i wczesną jesienią 1944 r. grupy patriotów kowalskich przez miejscową żandarmerię i włocławskie gestapo. Zostali oni ostatecznie osadzeni w obozie Gross-Rosen, z którego już nie wrócili. Także i niektóre składniki majątku kulturowego i religijnego zostały przez okupantów zniszczone. Takimi przykładami są kaplica św. Rocha, figura św. Józefa i cztery inne kaplice przydrożne położone wokół miasta.

Niektórzy członkowie kowalskiej społeczności nie pozostawali bierni w stosunku do szykan, zabrania swobód obywatelskich oraz wyniszczającego terroru. Już na jesieni 1939 r. powstało kilka konspiracyjnych organizacji, których zadaniem było przeciwstawienie się hitlerowskiemu okupantowi oraz ulżenie w cierpieniach miejscowej ludności. Znane są działania w zakresie wywiadu, kolportażu prasy podziemnej i ulotek, akcji charytatywnych oraz innych przedsięwzięć antyhitlerowskich prowadzone przez kowalskie komórki Komendy Obrońców Polski, Szarych Szeregów, Związku Walki Zbrojnej - Armii Krajowej, Tajnej Organizacji Polskiej oraz „Miecza i Pług”. Na uwagę zasługuje także znaczny rozwój tajnego nauczania¹⁶. Problematyka związana z wydarzeniami

na terenie Kowala oraz okolicznych miejscowości wymaga nadal badań. Nieliczne źródła oraz materiały faktograficzne z okresu okupacji hitlerowskiej nie pozwalają na precyzyjne odtworzenie przebiegu wydarzeń, jakie rozgrywały się każdego dnia na omawianym terenie. Niestety znanym faktem jest to, iż większość dokumentacji wytworzonej przez władze niemieckie została przez Polaków spalona na podwórzu ówczesnego kowalskiego Magistratu. Niemcy podczas okupacji zmienili nazwę miasta na niemiecki Freistadt (1939 – 1942), poczym na Kowall (1943 – 1945).

Wyzwolenie ziemi kowalskiej spod okupacji hitlerowskiej napełniło wielkim optymizmem wszystkich jej mieszkańców. Odcisnięte piętno hitlerowskiej buty, strata wielu oddanych sprawie narodowej intelektualistów, bojowników o wyzwolenie kraju oraz konspiratorów spowodowały wiele nienawiści wśród miejscowej ludności. Jednak ogromna radość z powodu klęski hitlerowców oraz ufność w nadchodzące nowe czasy nastrajały optymizmem.

5. W czasach PRL (1945 – 1989)¹⁷

W dn. 19 I 1945 r. czołgiści I Frontu Białoruskiego dotarli – bez większych przeszkód i oporu okupanta – od strony Warszawy do Kowala. Jego też przedstawiciele, w pierwszych tygodniach po opuszczeniu przez Niemców Kowala, sprawowali komendaturę władzę. Mieszkańcy miasta odzyskali upragnioną wolność. Z tego okresu na miejscowym parafialnym cmentarzu znajdują się zbiorowe mogiły zabitych żołnierzy radzieckich i wojska polskiego. Już na drugi dzień po zakończeniu działań wojennych w Kowalu samorzutnie zorganizował się oddział MO, który przystąpił do zaprowadzania ładu i porządku w mieście, szczególnie w kwestii ochrony mienia przed grabieżą. W tym samym czasie powstał Tymczasowy Obywatelski Komitet m. Kowala (TOK). Podczas narady podjęto decyzję o sposobie powitania wojska w Kowalu oraz o powołaniu pionów organizacyjnych w łonie Magistratu Miasta. Działająca przez kilka tygodni Rada Wykonawcza TOK, dokonała wyboru kierowników fabryk i zakładów przemysłowych w Kowalu. 14 II 1945 r. wybrano pierwszą Tymczasową Radę Miasta Kowala, która przejęła obowiązki zarządzania miastem od TOK. W drugiej dekadzie czerwca

¹⁵ Patrz szerzej: B. Ziółkowski, *Kowal i obwód kowalski w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, [w:] *Kowal poprzez wieki*, pod red. Z. J. Zasady, Włocławek – Kowal 2007.

¹⁶ Patrz szerzej: B. Ziółkowski, *Polska Podziemna na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej 1939-1945*, Toruń 2008.

¹⁷ Patrz szerzej: E. Gołembiewski, *Procesy społeczno – gospodarcze Kowala w latach 1945-2005*, [w:] *Kowal poprzez wieki*, pod red. Z. J. Zasady, Włocławek – Kowal 2007.

1945 r. Rada Tymczasowa została przemianowana na Miejską Radę Narodową w Kowalu, z jej przewodniczącym oraz powołano pierwszego po zakończeniu II wojny światowej burmistrza. Reaktywowano także – pod polskim kierownictwem – w Kowalu i w kilku innych miejscowościach OSP. Zaczęły działalność zakłady pracy, placówki szkolne, organizacje polityczno-społeczne i sportowe.

Teren miasta oraz sąsiednich wsi włączony zostało w lutym 1945 r. do woj. pomorskiego, a w miesiąc później do woj. bydgoskiego. Ten podział dotrwał do wprowadzenia dwustopniowego systemu władzy państwowej, jaki wprowadzono w połowie 1975 r., kiedy to powstało województwo włocławskie. W 1946 r. w wyniku przeprowadzenia spisu powszechnego stwierdzono, iż miasto liczyło 3009 obywateli. W porównaniu z wrześniem 1939 r. ich liczba zmniejszyła się o około 2000. W następnych dekadach rosła ona stopniowo i w 1959 r. Kowal zamieszkiwało 3020 mieszkańców, a w 1960 r. około 3200 osób.

Od 20 III 1950 r. zlikwidowano zarządy gminne, które przekazały swoje kompetencje nowo powstałym terenowym organom jednolitej władzy państwowej, tj. prezydiom gminnych rad narodowych.

Nowa reforma administracyjna kraju w 1954 r. spowodowała podział powiatu włocławskiego na gromady, a ustawa „O radach narodowych” z 1958 r. uregulowała w sposób kompleksowy działalność rad narodowych wszystkich szczebli. W wyniku tych postanowień, z dawnego obszaru oraz gmin Baruchowo i Kowal, powstały gromadzkie rady narodowe w Czarnem, Czerniewicach, Grabkowie, Kłótnie, Kowalu, Nakonowie, Więśławicach. Oprócz tego w Kowalu istniał miejski ośrodek administracyjny. Na czele najniższej jednostki terytorialnej stało ciało uchwałodawcze – prezydium gminnej (miejskiej) rady i jego komisje. Ciałem tym kierował przewodniczący gminnej (miejskiej) rady, natomiast biurem rady zarządzał sekretarz gromadzki. Działalność tych struktur zamknęła się 31 XII 1972 r. Wtedy to zniesiono dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady i wprowadzono w ich miejsce, obejmujące większy obszar, urzędy gminne (miejskie, miejsko-gminne), którymi kierowali naczelnicy. W wyniku tych przeobrażeń na omawianym terenie zmieniły się granice jednostek administracyjnych. Powstał Urząd Miasta i Gminy Kowal, który swym oddziaływaniem objął miasto i gminę Kowal oraz do 1984 r. obecną gminę Baruchowo. Stan ten

obowiązywał do 1990 r. Kolejny podział administracyjny kraju w 1975 r. spowodował dwustopniowość w administracji publicznej. Z tego powodu zlikwidowano funkcjonujące od zakończenia II wojny światowej powiaty. Ich miejsce, w szczerbowym zakresie, wypełniła administracja szczebla rejonowego. Urzędom miast i gmin nadano prerogatywy władzy szczebla podstawowego.

W okresie funkcjonowania PRL działalność władz miasta oraz gminy Kowal ogniskowała się wokół budowy społeczeństwa socjalistycznego. W kilkunastu pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej, jak wynika z analizy zgromadzonych z tego okresu dokumentów, umiarkowanie prowadzone były naciski oraz indoktrynacja polityczna na kolegialnie wybrane władze Kowala i kowalskiej gminy. W tajnych wyborach do rad narodowych oraz na funkcje kierownicze w miejskich i gminnych władzach wystawiano po kilku kandydatów, co dawało wyborcom oraz ich elektorom możliwość nieskrępowanego wyboru. Ciała te w ramach posiadanych kompetencji, wytycznych władz powiatowych oraz posiadanych skromnych funduszy podejmowały decyzje związane z odbudową przemysłu, handlu i szkolnictwa. Prawie na każdym z posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady oraz Miejskiej Rady Narodowej rozpatrywano aktualne sprawy związane z produkcją przemysłową w danej porze roku oraz sytuacją w rolnictwie. Na pierwszy plan wysuwała się problematyka obowiązkowych dostaw: zbóż, mięsa, mleka oraz roślin okopowych. Przez wiele lat uwagę rajców zaprzętała problematyka walki ze stonką ziemniaczaną oraz rozpatrywanie bardzo licznych wniosków o umorzenie rolnych podatków. Podejmowano też samorzutnie różnorakie propagandowe przedsięwzięcia dotyczące obchodów rocznic państwowych uważanych w owych czasach za godne uczczenia, w tym mające swój związek z przywódcami i dowódcami frontu wschodniego okresu II wojny światowej.

Wybitnie dominującą rolę w kierowaniu państwem polskim przejęła PZPR oraz w mniejszym stopniu ZSL i SD. To właśnie przedstawiciele tych organizacji byli powiadamiani i zapraszani na wszystkie posiedzenia władz miasta i gminy, brali udział jako pierwszoplanowe postacie w organizowanych uroczystościach, wręczali sztandary, odznaczenia, wyróżnienia i dyplomy. Czuwali nad przestrzeganiem zasad doktryny socjalistycznej. W wyborach do władz naczelnych miasta i gminy Kowal oraz do znaczących instytucji i organizacji społecznych wysuwali kan-

dydatów o określonych zapatrywaniach politycznych, zachowując przy tym procedurę głosowań tajnych. Nigdy nie zdarzyło się, by kandydat nie uzyskał wszystkich lub prawie wszystkich głosów. Sytuacja w tym zakresie jeszcze bardziej się wykryształizowała pod koniec lat 70. XX w. Wtedy to do Frontu Jedności Narodu, oprócz partii politycznych włączono także związki zawodowe, młodzieżowe organizacje ideowo-wychowawcze, spółdzielczość oraz niektóre organizacje katolickie. Wiele zamieszania wśród kowalskiego społeczeństwa wywoływały fakty wielokrotnych zmian nazwy ulic. Ich nowi patroni, prawie zawsze związani z najnowszą historią Polski, nie mieli pozytywnego wizerunku ani specjalnych zasług, by pretendować do takich wyróżnień.

Obiektywnie trzeba jednak stwierdzić, że nie wszystkie poczynania ze strony PZPR miały ujemny charakter. Kowal w tym czasie znacznie się rozbudował, powiększył swój obszar, uruchomiono kilkanaście nowoczesnych zakładów pracy, znaczny wysiłek włożono w rozwój oświaty i kultury, zelektryfikowano lub zmodernizowano wiele kilometrów szos, dróg oraz napowietrznych linii energetycznych. W ramach polepszania standardu życia mieszkańcy nabywali coraz to nowe dobra konsumpcyjne i techniczne. Zniknęło – przynajmniej oficjalnie – bezrobocie. Na skutek braku zaspokojenia żywotnych potrzeb polskiego społeczeństwa doszło pod koniec lat 70. XX w. do protestów i strajków robotniczych, czego wynikiem było wprowadzenie 13 XII 1981 r. stanu wojennego (zakończył się w dniu 22 VII 1983 r.). W ośrodku kowalskim nie spowodował on zaprzestania działalności kilku organizacji społecznych oraz politycznych. Rolnicze społeczeństwo gminy Kowal, w sposób szczególny, nie odczuło jego dotkliwości.

Analiza dokumentów z tego okresu wskazuje, iż pogłębiający się kryzys gospodarczy spowodował szereg trudności w zaopatrzeniu ludności w podstawowe artykuły żywnościowe oraz do produkcji rolnej. Władze miasta i gminy były wobec zaistniałej sytuacji prawie bezradne. Wprowadzony system kartkowy w pewnym stopniu rozwiązywał sytuację, tym niemniej nie udało uniknąć się społecznym napięć, niechęci do sprawujących władzę oraz polaryzacji stanowisk w sprawie sposobów rozwiązywania nabrzmiałych problemów.

6. W III Rzeczypospolitej (1990 – 2008)¹⁸

Zapoczątkowany w 1989 r. przełom polityczno-gospodarczy w Polsce otworzył jakościowo inny niż w poprzednich latach charakter sprawowania władzy, zmienił stosunki własnościowe oraz zwiększył możliwości oddziaływania społeczeństwa na wybrane przez niego władze we wszystkich poziomach zarządzania. Wraz z jego nastaniem nastąpił stosunkowo trudny okres w działalności wielu instytucji, organizacji, stowarzyszeń, które zmagaly się z problemami natury organizacyjnej oraz finansowej. Stan ten zaczął się w kowalskim środowisku zmieniać na lepsze w 1994 r. Pozytywne zmiany restrukturyzacyjne zaczęły być widoczne na zewnątrz. Jednak kilka przedsiębiorstw, na skutek przestarzałych technologii, braku zapotrzebowania na ich produkty, konkurencji oraz nieudolności w ich zarządzaniu znikło z terenu Kowala i okolic. Na ich miejscu powstały nowe, prywatne zakłady pracy. Wprowadzone w nich nowoczesne technologie przyczyniły się także do ograniczenia miejsc pracy i tym samym do wzrostu bezrobocia. Osobnym problemem były warunki produkcji rolnej w rozdrobnionych i niewielkich lub średnich obszarowo gospodarstwach rolnych. Wielowiekowe przyzwyczajenia rolników do prowadzenia kilku lub kilkunastu różnorodnych upraw powodowały znaczne koszty ich wytwarzania oraz pociągały za sobą, przy częstym braku odpowiednich maszyn i urządzeń, duży wysiłek fizyczny całej rodziny.

W dn. 1 I 1991 r. doszło (niestety) do podziału dotychczas funkcjonującego organizmu miejsko-gminnego w Kowalu na dwie odrębne jednostki administracji samorządowej. Powstał nowy UM w Kowalu oraz UG w Kowalu. Wprowadzony od 1 I 1999 r. nowy podział administracyjny kraju, którego wynikiem było powstanie 16 dużych województw doprowadził do likwidacji woj. włocławskiego. W kwestiach standardowych działań, jakie przypisane były gminnej władzy samorządowej, sytuacja ta nie miała większego znaczenia, poza oddaleniem władzy wojewódzkiej z Włocławka do Bydgoszczy oraz załatwianiem niektórych spraw w Urzędzie Marszałkowskim w Toruniu.

Dorobkiem ostatnich kilkunastu lat pracy samorządu miasta Kowala są: oddanie do użytku miejsko-gminnego składowiska odpadów, budo-

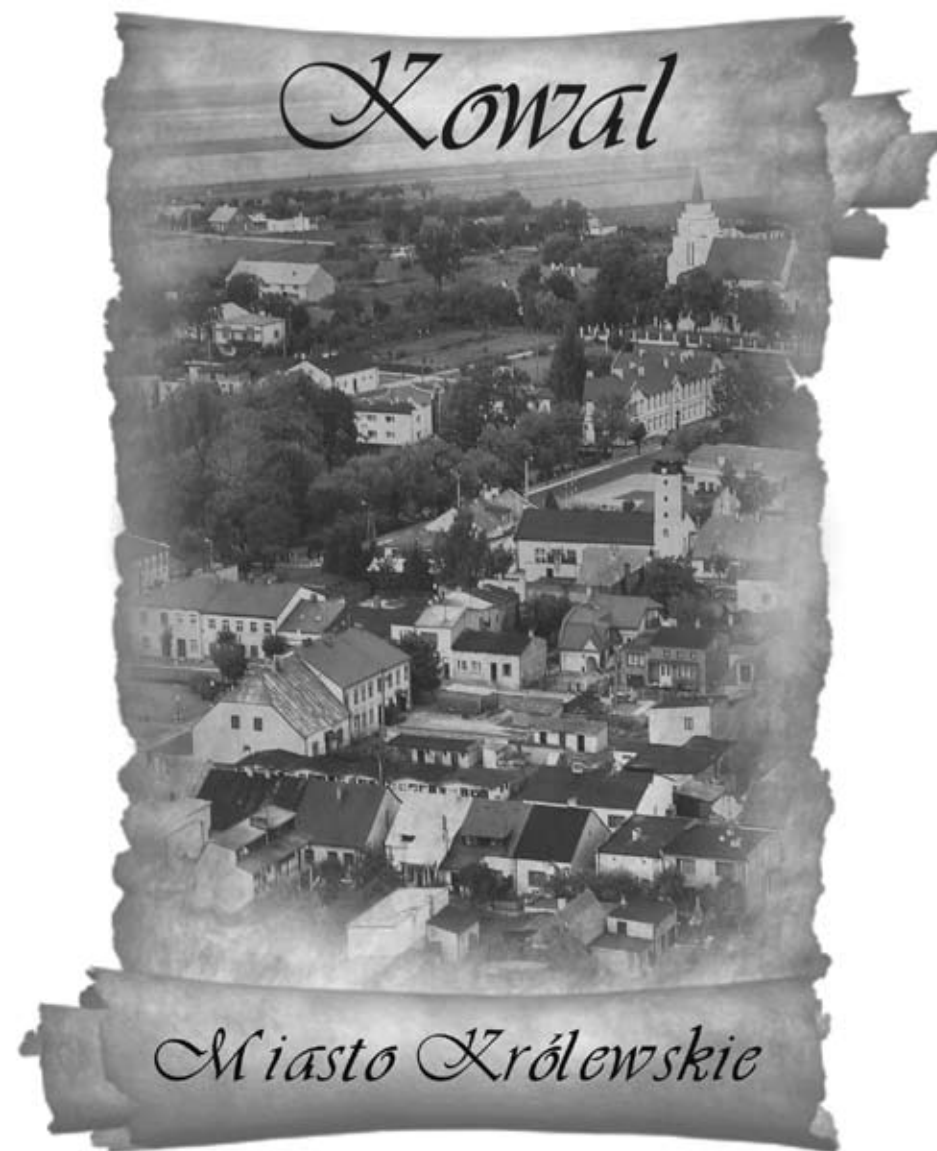
¹⁸ Patrz szerzej: *Piotr Tylicki oraz niepospolici z Kowala i okolic. Słownik biograficzny. Kalendarium*, pod red. Z. J. Zasady, B. Ziółkowskiego, Włocławek – Kowal 2008.

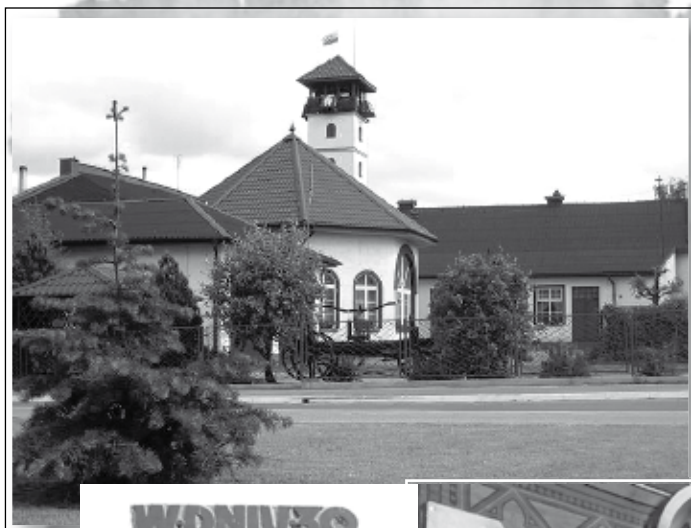
wa sieci telefonicznej, wybudowanie oczyszczalni ścieków wraz z siecią kanalizacji sanitarnej, instalacja nowego oświetlenia wszystkich ulic miasta, uruchomienie nowego targowiska, kompleksowa modernizacja i rozbudowa stadionu sportowego, rozbudowa wodociągu miejskiego i kompleksowa modernizacja stacji wodociągowej, wyremontowanie i zmodernizowanie nawierzchni prawie wszystkich ulic miasta, budowa chodników w większości ulic miejskich i kilkunastu parkingów, kompleksowa modernizacja parku miejskiego i dworca autobusowego, rozbudowa obiektów OSP. Większość z tych prac zostały wykonane siłami miasta, w ramach robót publicznych. Znaczącym osiągnięciem była także, prowadzona przez całą dekadę, kompleksowa modernizacja i rozbudowa obiektów oświatowych położonych przy ul. Piwnej. Ponadto wybudowano Dom Pomocy Społecznej i uruchomiono Środowiskowy Dom Samopomocy, utworzono dwa niepubliczne ośrodki zdrowia oraz dwie apteki. Dorobek miasta z tego okresu to także oddanie do użytku nowych siedzib: posterunku energetycznego, biblioteki, policji oraz uruchomienia podstacji pogotowia ratunkowego oraz dwóch placówek opiekuńczo-rehabilitacyjnych oraz obwodnica na drodze krajowej nr 1.

W mieście działały także: Bank Spółdzielczy, delegatura Powiatowego Urzędu Pracy, zakłady branży metalowej, drzewnej i szklarskiej, a także obsługujące pobliski teren służby drogowe i energetyczne. Istotny wpływ na funkcjonowanie miasta miał dynamicznie rozwijający się handel i usługi. Rozwinęła się także niepubliczna służba zdrowia oraz farmacja. Posiadająca kilkusetletnią tradycję Wspólnota Leśna Rolników Miasta Kowala z powodzeniem gospodaruje na 550 ha lasów i łąk. Życie kulturalne ogniskuje się wokół remizy strażackiej, biblioteki miejskiej, szkoły podstawowej, gimnazjum oraz placówek szkolnictwa ponadgimnazjalnego. W opublikowanej strategii województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2000 – 2010, Kowal jako ośrodek czwartego poziomu w hierarchii sieci osadniczych, został sklasyfikowany jako miasto o potencjale świadczonych usług porównywalnym z najniższymi ośrodkami powiatowymi. O społecznym klimacie środowiska miejskiego stanowiło kilkanaście prężnie działających organizacji społecznych.

Pozytywny wizerunek miasta podkreśla odrestaurowany kościół parafialny wyznania rzymskokatolickiego oraz stanowiąca ognisko życia społeczno-kulturalnego miasta Kowala, ale i także w niektórych wypadkach gminy Kowal – remiza Miejskiej OSP. Miasto posiada własną flagę, hymn oraz herb, a duchowym patronem miasta od 2006 r. jest kowalski

rodak bł. ks. Dominik Jędrzejewski. W wyniku tych przedsięwzięć Kowal stał się centrum społeczno-gospodarczym oraz kulturalnym, także dla kilku okolicznych gmin.

Obiekty Miejskiej
Ochotniczej Straży
Pożarnej.
Fot. Z. Zasada

Popiersie Kazimierza
Wielkiego w koście-
le parafialnym.
Fot. A. Ciechalski

Zespół Szkół im. Kazimierza Wielkiego. Fot. A. Ciechalski

Kościół parafialny pw. św. Urszuli. Fot. K. Bednarek

Plac Rejtana. Fot. K. Bednarek

Koncert orkiestry MOSP w Parku im. Leona Stankiewicza.
Fot. S. Struciński

Dom Pomocy Społecznej.
Fot. E. Gołembiewski

OSIEM WIEKÓW PIĘKNA

Czchów woj. małopolskie

Początki osady czchowskiej, w świetle współczesnych badań, sięgają okresu wczesnośredniowiecznego. Natomiast najstarsza pisana wiadomość odnosząca się do Czchowa pojawia się dopiero między rokiem 1208 a 1218. Adnotacja dotycząca Czchowa została zamieszczona w *Kalendarzu Kapituły Krakowskiej*.

Notując fakt śmierci biskupa Wincentego Kadłubka, kronikarz wspomina, że nadał on wspomnianej kapitule „decimas in Schow” (dziesięciny z Czchowa). Wiadomość tę potwierdził J. Długosz w *Liber Beneficiorum*, dodając ponadto, że dziesięciny te pochodziły z kilkunastu wsi znajdujących się koło Czchowa i stanowiły wcześniej uposażenie kościołów w Czchowie i Brzeziu. Wynika stąd, że miejscowość wraz z kościołem istniała znacznie wcześniej. Nadmienić należy, że w sąsiedniej miejscowości Tropie działał u schyłku X w. znany w Polsce i na Słowacji św. Andrzej Świerad, zwany niekiedy też Żurawkiem, który prowadził tu działalność misyjną. To kolejna przesłanka świadcząca nie tylko o osadnictwie w tej okolicy, ale również o wcześniejszej niż w innych regionach kraju znajomości religii chrześcijańskiej. Oprócz zapisków w *Kalendarzu Kapituły Krakowskiej* i przekazu J. Długosza, zachowały się jeszcze dwa źródła pochodzące z drugiej połowy XIII w., zawierające wyraźne odniesienia do Czchowa. Są to dwa dokumenty wydane przez księcia Leszka Czarnego. Pierwszy dotyczy zjazdu odbytego w celu uregulowania dóbr oprawnych księżnej Kunegundy, wdowy po Bolesławie Wstydlwym i wspomina, że wymienieni imiennie dostojnicy duchowni i świeccy przybyli ad villam (...) domini episcopi Cechou nuncupatam.... Historycy potwierdzają, że rzeczony zjazd odbył się w Czchowie w 1280 r. Drugi dokument pochodzi z 1288 r. i dotyczy przywileju lokacji miast na prawie czynszowym dla opactwa tynieckiego. Wśród wielu miejscowości będących własnością klasztoru dokument ten wymienia również wieś Czchów. Co prawda bulla papieża Grzegorza IX z 1299 r. o Czchowie jako posiadłości klasztornej nie wspomina, co daje niektórym historykom argument do mówienia o tzw.

falsyfikatach tynieckich, ale rzeczowa analiza źródeł tekstowych pozwala na stwierdzenie, że w XIII stuleciu Czchów był własnością biskupią. Dobitnie wskazują na to szczególne uprawnienia biskupstwa w stosunku do Czchowa, jakie zawarł w akcie darowizny biskup Wincenty. Na przełomie XIII i XIV w., za sprawą opactwa tynieckiego, Czchów staje się miastem lokowanym na prawie średzkim. Najprawdopodobniej stało się to dzięki rozwojowi gospodarczemu, wynikającego z dogodnego, handlowego i strategicznego położenia osady. Zaświadcza o tym dokument z 1327 r. mówiący o istnieniu w Czchowie stacji celnej. Taka informacja oznaczała poddanie istotnego pod względem strategicznym i gospodarczym miasta władzy monarszej. Nie należało się spodziewać oporów ze strony opactwa tynieckiego przeciw takiemu podporządkowaniu, bowiem opactwo było orędownikiem polityki Władysława Łokietka. W ten sposób Czchów zaczął ewoluować ze statusu miasta prywatnego na miasto królewskie. Te związki z panującą dynastią mocno zacieśniły się w krótkim okresie władania Sądecczyzną przez księżną Jadwigę, tak ciepło do dziś wspominaną w Czchowie. Jednak przysłowiową kropkę nad „i” w tej materii postawił jedyny polski władca z przydomkiem Wielki, ten który zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną, wielki reformator kraju, król Kazimierz III Wielki. Bezdyskusyjnym dowodem przynależności Czchowa do Korony jest dokument Kazimierza Wielkiego z 1357 r., w którym król mówiąc o mieście Czchów, używa po raz pierwszy określenia *civitas nostra*. Od jego czasów następuje bardzo szybki rozwój gospodarczy i kulturalny miasta. Liczne przywileje nadawane miastu przez panującego, uczyniły z Czchowa jeden z ważniejszych grodów Małopolski. Za jego czasów Czchów dołączył do grona ważnych ośrodków gospodarczych. Nic więc dziwnego, że podobnie jak w innych miastach „kazimierzowskich”, jak choćby w pobliskiej Bochni, główny plac miejski (rynek) nazywano Placem Kazimierza Wielkiego. Dopiero w 2000 r., gdy Czchów po raz kolejny po ponad 70 latach zyskiwał miejski status, Plac Kazimierza Wielkiego stał się po prostu Rynkiem, a Wielkiemu Królowi dano nazwę jednej z ulic.

Początki regularnej zabudowy miejskiej Czchów zawdzięcza benedyktynom tynieckim, którzy na przełomie XIII i XIV w. lokowali miasto według prawa polskiego (średzkiego). Wedle ówczesnych standardów powstał zachowany do dziś układ urbanistyczny. Wytyczono rynek będący centrum życia gospodarczego i administracyjnego oraz ulice wybiegające prostopadle z jego boków. Określono zasięg terytorialny miasta. Rynek stanowił jego wizytówkę, stąd zabudowa centralnego placu

nie była przypadkowa. Wzniesiono tu reprezentacyjne budowle takie jak ratusz, kościół parafialny i domy najbogatszych obywateli miasta. Ratusz czchowski, którego istnienie potwierdzono już w 1442 r., oprócz tego, że był siedzibą Rady Miejskiej, pełnił funkcję budynku sądowego. Gmach ten istniał do połowy XIX w.

W średniowiecznym Czchowie, kwitnącym ośrodku gospodarczym, przynajmniej w obrębie, rynku znajdowały się budynki murowane. Niemniej jednak przeważała zabudowa drewniana, toteż dla bezpieczeństwa przeciwpożarowego pomiędzy poszczególnymi budynkami mieszkalnymi stawiano murowane ściany ochronne. W połowie XVI w. Czchów jako jedno z nielicznych miast posiadał sieć wodociągową. Stało się tak za sprawą komornika żup bocheńskich Tomasza, który tę inwestycję sfinansował i na mocy dokumentu wystawionego przez króla Zygmunta Starego, w 1545 r. jako właściciel, mógł pobierać opłaty za korzystanie z wody. Tomasz w 1551 r. uczynił z części swoich dochodów fundację na rzecz budowy szpitala miejskiego. Przypuszcza się, że niebawem też przekazał prawo dochodów z wodociągu Radzie Miejskiej. Świadczy o tym zapis w najstarszej księdze radzieckiej miasta Czchowa, mówiący o tym, że w 1555 r. Rada Miejska wydzierżawiła wodociąg Mikołajowi Szatło w zamian za roczny czynsz. Po roku zmieniono dzierżawcę. Tym razem był to Tomasz Wróbel, który wynajął od miasta wodociąg za taką samą stawkę jak poprzednik. Wodę doprowadzono ze wzgórza nad miastem drewnianymi rurami do drewnianych zbiorników (tzw. rząpi), skąd czerpano ją wiadrami. Można też było, po uzyskaniu zgody Rady Miejskiej, na własny koszt doprowadzić sobie wodę do domu. Było to szczególnie potrzebne licznym w mieście piwowarom oraz właścicielom łaźni. Łaźnia, o której wspomina się pod datą 1470 r., cieszyła się ogromnym powodzeniem, mimo to w latach 60. XVI w. uległa zniszczeniu.

Istnienie tutejszej parafii poświadczane jest po raz pierwszy w rachunkach świętopietrza w 1325 r. W 1288 r. Czchów został wymieniony wśród posiadłości klasztoru tynieckiego, które Leszek Czarny pozwolił lokować na prawie niemieckim. Kolonizacja w przypadku Czchowa powiodła się, gdyż w 1333 r. pierwszy imiennie znany wójt czchowski Wojśław pozwala niejakiemu Mikołajowi zbudować młyn wodny o 2 kołach na terenie wójtostwa. Świadkiem tego przywileju jest Rusco, podwójci. Powyższy zapis z 1333 r. pozwala uznawać odtąd Czchów jako miasto

sto. W 1355 r. Kazimierz III Wielki na prośbę mieszkańców nadał miastu w miejsce prawa średzkiego, prawo magdeburskie. W 1357 r. władca ten postanowił, że mieszkańcy miasta będą sądzeni przez swojego wójta i ławników według nadanego uprzednio prawa, a w przypadkach wątpliwych mogą się odwołać do sądu prawa niemieckiego w Krakowie.

Jak podaje J. Długosz Kazimierz Wielki otoczył miasto murami i miał tu odwiedzać swoje wybranki. Kolonizacja Czchowa została prawdopodobnie przeprowadzona w oparciu o żywioł niemiecki, gdyż miejscowość w źródłach nazwana przez Wizkirche (Biały Kościół) lub z łacińska Alba Ecclesia. W dokumencie z 1333 r. świadkami są dwaj mieszczanie czchowscy o niemieckich imionach. Element niemiecki ulega następnie polonizacji, gdyż w spisie mieszkańców z 1442 r. nazwiska niemieckie występują sporadycznie. W kolejnych latach wczesnego średniowiecza o osiedlenie się w Czchowie zabiegali przybysze w Wielkopolski, Śląska i Lublina. Trudno się dziwić takiej sytuacji, gdyż ówczesny Czchów urzekał przybyszów swym niepowtarzalnym urokiem, który zresztą trwa do dziś w mieście, które obecnie obchodzi swoje 800-lecie.

Kalejdoskop historyczny

W początkach swego istnienia Czchów był miejscowością stanowiącą czoło opola, czyli najniższej jednostki administracyjnej obejmującej rozległy teren od Gnojnika po Gromnik. Pierwszy historyczny zapis dotyczący Czchowa (Schov) -1208 – 1218 - *Księga Uposaża Kapitule Krakowskiej* [w:]. *Monumenta Poloniae Historia*, t. 5, s. 10.

- **1215 r.** – Biskup krakowski Wincenty Kadłubek nadał kapitule krakowskiej dziesięcinę z 19 wsi położonych w pobliżu Czchowa.
- **1327 r.** – Położony dogodnie przy drodze handlowej na Węgry, Czchów co najmniej od 1327 r. był siedzibą królewskiej stacji celnej. W tym to roku Władysław Łokietek zwolnił kupców jadących na jarmark w Nowym Sączu od cła w Czchowie. Dokumenty dotyczące poboru cła w komorze czchowskiej wydali kolejni władcy: 1364 r. -Kazimierz Wielki, 1378 r. - królowa Elżbieta, 1380 r. - Ludwik Węgierski, 1405 r.- Władysław Jagiełło.
- **1333 r.** – Pierwsze poświadczenie istnienia miasta Czchowa. W dokumencie występuje wójt Wojśław. *Zbiór dokumentów małopolskich*, wyd. S. Kuras, I nr 31.

- **1356 r.** – Źródła historyczne potwierdzają istnienie zamku. Jako burgrabia występuje Imram syn Żegoty. *Codex Diplomaticus Poloniae*, t. 1, nr 121.
- **31 VIII 1357 r.** – Kazimierz III Wielki, król polski oznajmia, że mieszczanie z Czchowa, zwanego inaczej Białym Kościołem, podlegają tylko sądownictwu swego wójta albo Królewskiego Sądu Prawa Niemieckiego w Krakowie.
- **Przed 1360 r.** – Czchów przeszedł w ręce królewskie. W tym bowiem roku Kazimierz Wielki przyznał prawo do połowy patronatu nad kościołem czchowskim dziedzicom wsi Ruda Kameralna, Domosławice, Filipowice i Druzków. Istniejący kościół parafialny został zbudowany około 1346 r. w stylu gotyckim; do jego budowy użyto kamienia z poprzedniego kościoła, na co wskazują liczne fragmenty gzymsu romańskiego wmurowanego we wschodnią ścianę obecnego prezbiterium. Zachowały się również luźne ciosy, użyte wtórnie przy budowie gotyckich szkarp oraz dwie rzeźby kamienne, zapewne romańskie: lew znajdujący się obecnie na rynku w Czchowie i płaskorzeźba gryfa w Muzeum Narodowym w Krakowie. Wewnątrz świątyni na ścianach otaczających prezbiterium zachowały się unikalne malowidła ściennie. Istniejącą tu drogę krzyżową szwedzcy historycy sztuki, za Zygmuntem Takocińskim, rodakiem Ziemi Czchowskiej wykładającym sławistykę na Uniwersytecie w Lund, określali jako najstarszą w Europie.
- **1399 r.** – Pierwsza wiadomość o istnieniu powiatu sądowego. Jest to sprawa Andrzeja z Lusławic. Niektórzy historycy (Z. Wojciechowski) lokowali tu siedzibę kasztelani! Pogląd ten został obalony przez W. Pałuckiego w pracy pt. *Kasztelania Czchowska*.
- **1433 r.** – Król Władysław Jagiełło nadał miastu przywilej urzędowania dorocznego jarmarku (na św. Piotra w Okowach).
- **1434 r.** – Sąd nadworny królewski rozstrzygając spór mieszczan nowosądeckich i bardiowskich w oparciu o przywileje Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełły postanowił, że kupcy z Bradiowa (Węgry) mają wolną drogę do Krakowa przez Grybów aż do Czchowa i z powrotem. Uchwała miejska z 1473 r. głosi, że kupcy podążający z Węgier do Krakowa i odwrotnie winni przejeżdżać

przez Czchów, a droga ta ma bieć w Czchowie między ogrodami Piotra Myczka i Jaźwieca w kierunku Jurkowa. Według spisu podwód w księdze radzieckiej z 1429 r. miasto wysyłało konie do Nowego Sącza, Bochni, Ciężkowic i do miast węgierskich.

- **1485 r.** – W dokumencie dotyczącym sporu między rajcami a plebanem czchowskim - wymienione są szkoła i szpital.
- **1496 r.** – Statut Jana Olbrachta wyznacza Czchów jako miejsce sejmiku dla ziemi sądeckiej i bieckiej przed wyprawą wojenną. Władca ten w 1501 r. kazał tu ściąć Eliasza, syna Piotra Arona wojewody wołoskiego, który ukrywał się w Czchowie i nie uzyskał azylu. Oskarżony był o pogwałcenie przymierza z Turkami.
- **1545 r.** – Tomasz, żupnik bocheński, zbudował sieć kanałów i wodociągów. Wodę do miasta doprowadzono drewnianymi rurami z położonego wyżej ujęcia. Ten system zaopatrywania w wodę funkcjonował do maja 1987 r. Król Zygmunt August stwierdza, że żupnik krakowski Tomasz sfinansował budowę wodociągu w Czchowie.
- **1652 – 1653** – Ludność Czchowa została zdziesiątkowana przez pomór.
- **1655 – 1657** – Czchów zniszczony został przez najazd szwedzki. Zamek czchowski popadł w ruinę. W XVIII w. Czchów był ważnym ośrodkiem arian. Działał tu Franciszek Lismanin pochodzący z Korsyki, spowiednik królowej Bony.
- **1767 r.** – Próba odbudowy zamku na mocy reskryptu króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.
- **1772 – 1918** – Czchów i okolice w wyniku I Rozbioru Rzeczypospolitej, stały się częścią Cesarstwa Austriackiego, a potem Austro-Węgier.
- **1867 r.** – W wyniku reformy administracyjnej przeprowadzonej przez zaborcę Czchów i sąsiedni Wojnicz utraciły prawa miast powiatowych i zostały włączone do powiatu w pobliskim Brzesku.

Zdaniem historyka tego okresu, J. Szymańskiego, nastąpiło to nie na skutek rozwoju Brzeska, ale serwilizmu wobec zaborcy jego niektórych wpływowych mieszkańców (hrabia Wit Żeleński związany z rodziną cesarską i baron Goetz właściciel browaru Okocim).

- **1928 r.** – Utrata praw miejskich. Konserwacja baszty zamkowej. W miarę możliwości zabezpieczony został obiekt, a wewnątrz zamontowano drewniane schody prowadzące na koronę baszty.
- **1934 r.** – Wylew Dunajca, po którym rzeka zmienia swój bieg, odsuwając się w kierunku wschodnim o około kilometr.
- **1937 r.** – Rozpoczęcie budowy zapory na Dunajcu, prace przerwane zostały wybuchem II wojny światowej. W czasie okupacji niemieckiej kontynuowano budowę wykorzystując ludność z obozów pracy przymusowej. Budowę ukończono w 1948 r.
- **1939 r.** – W Czchowie pojawiają się pierwsze struktury ruchu oporu. W 1940 r. były tworzone oddziały Związku Walki Zbrojnej następnie Armii Krajowej. Czchowska konspiracja obejmowała także północną część Sądecczyzny z Rożnowem i sięgała do Librantowej. Konspiratorzy wydawali prasę podziemną, którą kolportowano na cały powiat brzeski. Dowódca placówki AK „Cezar” był student Uniwersytetu Jagiellońskiego, zaś Eugeniusz Bifyk pseudonim „Grodzisz”, zginął zamordowany przez gestapo. Ważniejsze akcje partyzanckie to: atak na załogę niemiecką ochraniającą budowę zapory w Czchowie, zdobyto wtedy 80 karabinów, przejęto grupę 50 Azerbejdżan na służbie niemieckiej, którzy przeszli pod rozkazy placówki AK wraz z uzbrojeniem oraz udział w bitwie pod Mogiłą, gdzie znajdował się szpital partyzancki. Represje okupanta spowodowały, że w dniach 1-3 VIII 1944 r. doszło do pacyfikacji miejscowości, w czasie której śmierć poniosło 9. obywateli
- **1950 – 1970 r.** – Rozbudowa infrastruktury turystycznej nad zaporą wodną w Pęchrach. Powstały zakładowe ośrodki wypoczynkowe oraz kolonie domków kampingowych, pole namiotowe, przystań wodna, restauracja „Nad Dunajcem”, obiekty małej gastronomii. Czchów zyskał miano wsi letniskowej.

- **1970 – 1978 r.** – Nastąpił dynamiczny rozwój ogrodnictwa. Po wstały liczne specjalistyczne gospodarstwa ogrodnicze w Czchowie i okolicy. Czchów stał się ważnym producentem ogórków, pomidorów, a także kwiatów. Rozwinęła się też gospodarka turystyczna. 1975 – 1980 r. – W wyniku reformy administracyjnej powstała duża gmina Czchów, w skład której wchodzi również Iwkowszczyzna. Zbudowana zostaje droga łącząca Czchów i Iwkową przez Kozieniec. Ostatecznie na początku lat 80. XX w. Iwkową odłącza się od gminy Czchów.
- **Lata 80. XX w.** – Nastąpił zmierzch zakładowej turystyki w Polsce. Pod koniec tej dekady upadły zakładowe ośrodki wczasowe w Czchowie. Wyjątkiem jest willowy ośrodek wypoczynkowy Elektrowni Łaziska (ob. Południowy Koncern Energetyczny).
- **1991 r.** – Odbudowa samorządu w Polsce. W wyniku demokratycznych wyborów powołano samorządową Radę Gminy w Czchowie. Jej pierwszym przewodniczącym został Czesław Mida, późniejszy wicestarosta powiatu brzeskiego. Rada Gminy wybierała wójta, został nim Roman Olchowa.
- **1991 r.** – Powołana zostaje gazeta samorządowa „Czas Czchowa” pod redakcją Henryka Kornasia. Do 2008 r. kolejnymi redaktorami gminnego pisma byli: Kazimierz Dudzik, Agnieszka Karecka, Elżbieta Ogiela, a obecnie Joanna Dębieć.
- **1993 r.** – Został przywrócony do życia, po kilku latach przerwy, Gminny Ośrodek Kultury w Czchowie, dziś Miejski Ośrodek Kultury. Czchowska instytucja kultury nawiązuje do bogatych tradycji, szczególnie z lat 70. XX w., gdy kierował nią Jerzy Potocki.
- **1993 r.** – Został powołany Społeczny Komitet Renowacji Ruin Baszty w Czchowie, na czele którego stanął Henryk Kornaś. Przez lata kontynuowane były zarówno prace archeologiczne, jak i rekonstrukcyjne, w wyniku czego po kilkudziesięciu latach przerwy baszta zostaje udostępniona turystom. Taras widokowy na baszcie to jeden z najatrakcyjniejszych punktów widokowych na Pogórze. Wielkie zasługi w zakresie przywracania świetności baszty wniósł Jerzy Pawlak.

- **1997 r.** – Powódź 1000-lecia w Polsce. Uszkodzone zostają przyczółki zapory wodnej w Czchowie. Mimo to więcej szkód wyrządzają mniejsze rzeczki i potoki niż Dunajec. Zniszczone drogi, uprawy, osuwiska, to krajobraz po powodzi. Z dużą starannością władze samorządowe zlikwidowały zniszczenia dokonane przez żywioł.
- **1 I 2000 r.** – Czchów ponownie uzyskuje prawa miejskie.
- **2002 r.** – Pierwsze bezpośrednie wybory gospodarza miasta i gminy Czchów. Na fotel burmistrza kandydują Roman Olchowa oraz Marek Chudoba. Wybory wygrał Marek Chudoba. Podczas kolejnych wyborów w 2006 r. społeczeństwo ponownie obdarza go zaufaniem i wybiera go na następną kadencję.
- **2008 r.** – Czchów obchodzi jubileusz 800-lecia istnienia. Od 1990 r. intensywnie rozbudowywana była infrastruktura komunalna miasta i gminy. Powstały wodociągi, kanalizacja, dziesiątki kilometrów dróg gminnych, chodniki i parkingi. Powstał nowoczesny kompleks oświatowy i sportowy. Prowadzone były prace, których celem jest rekultywacja Jeziora Czchowskiego, budowa nadbrzeża i wykorzystania go do celów turystycznych.

Baszta – pozostałość średniowiecznego zamku królewskiego.
Fot. S. Kusiak

Odbudowany od postaw średniowieczny zamek Troszyn.
Fot. S. Kusiak

Szkoła podstawowa w Czchowie określana przez turystów „zameczkiem”.
Fot. S. Kusiak

Gotycki kościół parafialny z 1346 r. Fot. S. Kusiak

Freski ścienne w gotyckim kościele. Fot. S. Kusiak

Czchów nocą. Fot. S. Kusiak

DLACZEGO KAZIMIERZA III NAZYWAMY WIELKIM?

Na tak postawione pytanie nie będą mieli problemu z odpowiedzią uczestnicy Ogólnopolskiego Konkursu Wiedzy o Kazimierzu Wielkim i Jego Czasach. Pomysłodawcami konkursu dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych są studenci i doktoranci Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Dzięki ich społecznej pracy oraz zaangażowaniu, a także pomocy pracowników naukowo-dydaktycznych Uniwersytetu, konkurs zyskuje coraz większą popularność wśród młodych pasjonatów historii.

W roku szkolnym 2007/2008 odbyła się pierwsza edycja konkursu, w której brało udział ponad 600 uczniów z Kujaw i Pomorza. Podczas Dni Nauki UKW odbył się finał z udziałem siódemki licealistów z Bydgoszczy, Inowrocławia, Torunia i Włocławka. Pierwszym zwycięzcą konkursu został uczeń II Liceum Ogólnokształcącego w Inowrocławiu – Michał Rybarczyk, który w nagrodę za swą wiedzę otrzymał tysiąc złotych.

Od 2008 roku konkurs ma zasięg ogólnopolski i bierze w nim udział 78 szkół ponadgimnazjalnych z całego kraju. Do konkursu

Eliminacje szkolne w III LO Toruń.
Fot. Anna Potulska

Finał konkursu w Bydgoszczy.
Fot. Andrzej Obiała

II etap konkursu we Włocławku. Eliminacje szkolne w III LO Toruń. Fot. Radostaw Cichański

zgłosiły się szkoły z takich miast jak: Bochnia, Brzozów, Słupsk, Gdańsk, Piła czy Warszawa. Konkurs składa się z trzech etapów: szkolnego, międzyszkolnego oraz finału. Etap międzyszkolny odbędzie się 4 marca 2009 roku w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku. Weźmie w nim udział po 3 najlepszych reprezentantów danej szkoły. Finał konkursu planowany jest na 22 kwietnia 2009 roku w Bydgoszczy. Wystartuje w nim dwunastu najlepszych uczestników marcowych eliminacji.

Zwycięzca otrzyma nagrodę pieniężną w wysokości 1000 zł. Ponadto wręczone zostaną cztery nagrody specjalne: Wojewody Kujawsko-Pomorskiego dla nauczyciela historii zwycięskiego ucznia, Prezydenta Miasta Bydgoszczy dla szkoły zwycięskiego ucznia, Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego dla zwycięzcy konkursu oraz Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego dla najlepszego pierwszoklasisty biorącego udział w konkursie. Ponadto sponsorzy ufundują nagrody dla wszystkich finalistów. Patronat honorowy nad konkursem objęła Minister Edukacji Narodowej Katarzyna Hall. Natomiast patronami medialnymi są: TVP Historia, Polskie Radio PiK oraz Gazeta Pomorska.

W przyszłym roku organizatorzy przewidują dalszy rozwój konkursu. Dzięki współpracy ze Stowarzyszeniem Miast Króla Kazimierza Wielkiego, Uniwersytet planuje w 2010 roku zorganizowanie etapu międzyszkolnego w sześciu miastach. Ponadto nagrodą główną w konkursie ma być indeks Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego na wybrany kierunek humanistyczny. Już teraz zapraszamy nauczycieli historii oraz dyrektorów szkół do udziału w trzeciej edycji konkursu, a uczniów zachęcamy do zgłębiania historii Polski. Szczegółowe informacje na temat konkursu są dostępne na stronie internetowej Ogólnopolskiego Konkursu Wiedzy o Kazimierzu Wielkim i Jego Czasach - www.konkurs.ukw.edu.pl

Zwycięscy konkursu z Inowrocławia.
Fot. Andrzej Obiała

KAZIMIERZ WIELKI

I JEGO CZASY W TWÓRCZOŚCI ARTYSTYCZNEJ

Celem niniejszego cyklu dotyczącego osoby króla Kazimierza Wielkiego oraz jego czasów jest ukazanie jego sylwetki oraz spuścizny, jaką po sobie zostawił i jaka została udokumentowana przez artystów tworzących od czasów średniowiecza aż do doby współczesnej. W pierwszej grupie znalazły się najstarsze wizerunki króla pochodzące z końca XIV wieku wytworzone w kamieniu, pieczęciach oraz rzeźbach.

NAJSTARSZE WIZERUNKI KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO

W roku 1869 zaszła konieczność wykonania remontu grobowca króla Kazimierza Wielkiego w katedrze wawelskiej. Dokonano wówczas otwarcia jego wnętrza. Uczestnikiem tego wydarzenia był Jan Matejko. Skorzystał on z okazji i wykonał dokładny rysunek czaszki, dzięki czemu mógł odtworzyć kształt głowy króla. Oparł się także na ekspertach specjalistów z dziedziny anatomii i antropologii, którzy dokonali pomiarów. Znając istniejące wizerunki króla i opisy wyglądu, chociażby w kronice Jana Długosza, namalował portret Kazimierza Wielkiego. Dla większości Polaków jest on najbardziej popularnym i wiarygodnym wizerunkiem władcy. Czy rzeczywiście tak wyglądał? Tym problemem zajął się prof. Jerzy Wyrozumski, autor monografii „Kazimierz Wielki”. Przeprowadził on analizę istniejących, najstarszych wizerunków władcy.

Okazuje się, że prawie wszystkie zostały wykonane po śmierci króla, lub poza granicami Polski, stąd trudno uznać je za wiarygodne. Prof. Wyrzumski stwierdza: „Wszystkie one różnią się od siebie wzajemnie, a i czas, i miejsce ich powstania – pewne lub domniemane – nie dają wystarczających podstaw, aby traktować je jako portrety”. Stąd wniosek, iż poniższych wizerunków nie należy traktować jako portretów króla, gdyż żaden nie był wykonany z natury.

1. Pieczęć majestatyczna Kazimierza Wielkiego (avers). Przedstawia króla w młodym wieku na tronie z insygniami koronnymi. Tłok pieczęci wykonano w zachodniej Europie w latach 30–tych XIV wieku.

2. Głowa Kazimierza Wielkiego w antepedium ołtarza głównego w kościele parafialnym w Stopnicy. Umieszczona na hełmie, stanowi klejnot herbu ziemi dobrzyńskiej. Rzeźba powstała w XIV wieku.

3. Wizerunek twarzy Kazimierza Wielkiego w zworniku kamienicy hetmańskiej w Krakowie. Wykonany w latach 70–tych XIV wieku.

4. Wizerunek twarzy Kazimierza Wielkiego w zworniku kolegiaty wiślickiej. Wykonany w latach 70–tych XIV wieku.

5. Wizerunek twarzy Kazimierza Wielkiego w zworniku katedry sandomierskiej. Wykonany w latach 80–tych XIV wieku.

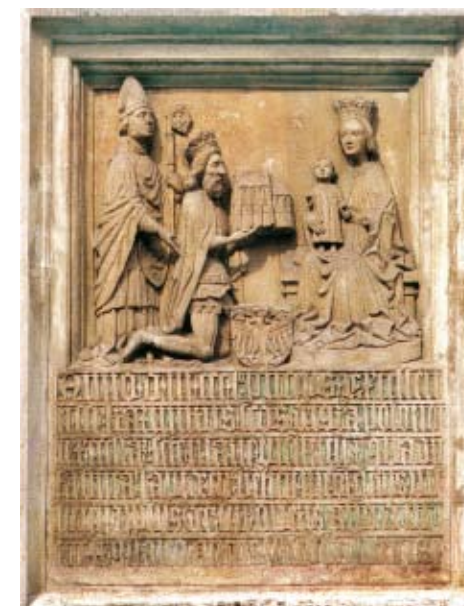
6. Głowa z nagrobka Kazimierza Wielkiego w katedrze na Wawelu w Krakowie.

7. Postać Kazimierza Wielkiego z grobowca w katedrze wawelskiej z rekonstrukcją berła. Nagrobek ufundował Ludwik Węgierski lub jego matka Elżbieta Łokietkówna już po śmierci króla. Wykonany został w czerwonym marmurze węgierskim, prawdopodobnie przez rzeźbiarza wywodzącego się z wiedeńskiego warsztatu księżęcego. Zauważa się pewne podobieństwo twarzy naszego króla do twarzy Rudolfa IV Habsburga na jego nagrobku w katedrze św. Stefana w Wiedniu.

8. Statua Kazimierza Wielkiego z kolegiaty wiślickiej. Wykonana w drewnie, prawdopodobnie w tym samym czasie co grobowiec w katedrze wawelskiej. Obecnie znajduje się w Sali Wspólnej (Stuba communis) Collegium Novum UJ w Krakowie.

9. Tablica fundacyjna kolegiaty w Wiślicy. Przedstawia klęczącego Kazimierza Wielkiego ofiarowującego Matce Boskiej makietę kolegiaty wiślickiej. Za królem stoi w szatach pontyfikalnych biskup Bodzanta lub św. Stanisław. Napis łaciński w tłumaczeniu na język polski, brzmi: „Roku Pańskiego 1350 Najjaśniejszy Kazimierz III z Bożej łaski król Polski wznosił kościół Przenajświętszej Marii Panny Wiślickiej z ciosanego kamienia”. Tablica została wykonana w 1464 r.

10. Wizerunek twarzy Kazimierza Wielkiego na tumbie grobowca Kazimierza Jagiellończyka. Wyrzeźbiony ok. 1492 r. przez Wita Stwosza.

KOMITET BUDOWY POMNIKA KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO W KOWALU

87-820 Kowal, ul. Zamkowa 4, pow. włocławski,
woj. kujawsko-pomorskie
Wpisany do Krajowego Rejestru Sądowego pod
nr. 0000316972 w dn. 31 X 2008 r.

W dniu 28 V 2008 r. w siedzibie Miejskiej OSP w Kowalu odbyło się zebranie, którego uczestnikami byli: Adamczyk Stanisław, Alabrudziński Andrzej, Bieniek Joachim, Bieniek Juliusz, Bińkowski Mirosław, Błażeczak Anna, Domżał Jacek, Duniec Waław, Giergielewicz Jerzy, Giergielewicz Marek, Janicka Jadwiga, Jęcka Stanisław, Kamiński Roman, Kaźmierski Stanisław, Kierzkowska Małgorzata, Komorek Leszek, Kościński Wiesław, Kowalski Stefan, Kujawiak Anna, Kwiatkowski Cezary, Lewandowska Marzenna, Lewandowski Andrzej, Lewandowski Paweł, Lewandowski Wiktor, Łazarska Janina, Mazierska Ewa, Milczarek Jan, Murzyńska Wanda, Nakonowski Sławomir, Ogłodzińska Helena, Owsianowska Halina, Pasiński Krzysztof, Pędrakowski Piotr, Piątek Cezary, Pieńkowski Marek, Piotrowski Mieczysław, Proszkiewicz Tadeusz, Radziejewska Halina, Rosiak Jadwiga, Rudziński Wojciech, Skowrońska Wiesława, Snopkowska Grażyna, Snopkowski Krzysztof, Stawicki Edward, Struciński Szymon, Szadkowska Małgorzata, Szadkowski Zdzisław, Szatkowska Genowefa, Śpibida Jadwiga, Trawiński Wiesław, Trzebuchowski Ireneusz, Wyżykowska Bożena, Zakrzewska Barbara, Zasada Zdzisław, Zbonikowski Piotr. Osoby te są członkami - założycielami Komitetu Budowy Pomnika Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu. Przedmiotem obrad było powołanie do życia Komitetu Budowy Pomnika Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu.

W związku z jubileuszem 700. lecia urodzin w Kowalu króla Kazimierza III Wielkiego władze królewskiego miasta Kowala poczynią starania, aby na przekazanej miastu przez parafię działce urządzić park im. K. Wielkiego, w którym ma być wzniesiony jego pomnik. W tym celu burmistrz miasta Eugeniusz Gołembiewski wraz z grupą radnych oraz dr. Zdzisławem J. Zasadą i Jerzym Giergielewiczem odbyli szereg rozmów i wyjazdów celem rozeznania koncepcji budowy królewskiego pomnika. Dzięki przychylności członków Społecznego Komitetu Budowy Pomnika Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy samorząd miasta Kowala otrzymał dostęp do materiałów związanych ze wzniesieniem w Bydgoszczy pomnikiem ostatniego z rodu Piastów, w tym projektów pomników króla Kazimierza Wielkiego autorstwa kilkunastu twórców, którzy wzięli udział w konkursie zorganizowanym przez Bydgoszcz. Do kilku z nich wystąpiono z prośbą o nawiązanie kontaktu w sprawie ewentualnej budowy pomnika króla w Kowalu. Zdaniem E. Gołembiewskiego należy w związku z tym „mierzyć siły na zamiary” i ograniczyć koszty pomnika do maksymalnej kwoty 200 tys. zł. Wobec powyższego nawiązano kontakt z wywodzącym się z Kowala młodym artystą plastykiem Arturem Jeziorskim oraz rzeźbiarzem z Gostynina Tadeuszem Bieniewiczem, który wykonał szereg udanych rzeźb w granicy, w tym dla Lubrańca, Gostynina, Płocka, Radziejowa. Efektem tych działań jest projekt pomnika autorstwa A. Jeziorskiego oraz oświadczenie woli T. Bieniewicza wykonania pomnika w granicy, z powierzonego materiału. Przyjęcie powyższej koncepcji oznacza, że ma ona szansę realizacji od strony finansowej i organizacyjnej oraz zorganizowania uroczystości jego odsłonięcia w 700. rocznicę jego urodzin, w dn. 30 IV 2010 r.

W tym celu uczestnicy zebrania podjęli jednomyślnie uchwałę o założeniu Komitetu Budowy Pomnika Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu oraz wyborze 3-osobowego Komitetu Założycielskiego w składzie: Jerzy Giergielewicz z Włocławka, Andrzej Lewandowski i Marek Pieńkowski z Kowala.

W wyniku ukonstytuowania się władz Komitetu Budowy Pomnika Króla Kazimierza Wielkiego:

Zarząd pracować będzie w składzie:

- Eugeniusz Gołembiewski	- przewodniczący
- Mirosław Bińkowski	- wiceprzewodniczący
- Andrzej Lewandowski	- wiceprzewodniczący
- Zdzisław J. Zasada	- sekretarz

- Wiesława Skowrońska	- skarbnik
- Jerzy Giergielewicz	- członek
- Zdzisław Szadkowski	- członek.

Komisja Rewizyjna pracować będzie w składzie:

- Anna Błażejczak	- przewodnicząca
- Wacław Duniec	- członek
- Krzysztof Pasiecki	- członek.

Zebranie zobowiązało Zarząd Komitetu do:

1. Opracowania oraz wdrożenia w życie deklaracji członkowskiej dla osób prawnych i fizycznych.
2. Opracowania oraz wdrożenia w życie przywilejów i warunków umieszczania w procesie budowy pomnika nazw, nazwisk osób, które poprzez członkostwo w Komitecie, wsparcie finansowe i materialne przyczynią się do realizacji powyższego przedsięwzięcia. oraz ustaliło wysokości składek członkowskich:
 - osoby prawne – 1000,00 zł (z wyłączeniem szkół wszystkich szczebli i organizacji społecznych),
 - instytucje, organizacje, szkoły – 500,00 zł,
 - osoby fizyczne – 100,00 zł,
 - emeryci, renciści – 50,00 zł,
 - dzieci, studenci, bezrobotni – 10,00 zł,
 - członków honorowych – zwolniono z płatności składki członkowskiej.

K A L E N D A R I U M

9 I 2008 r. – W Urzędzie Miasta Kowala odbyło się robocze spotkanie z udziałem Eugeniusza Gołembiewskiego, Zdzisława J. Zasady, Marka Pieńkowskiego, na którym zrodził się pomysł utworzenia ogólnopolskiego Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego. Jego zadaniem miałyby być integracja miast i miejscowości związanych z Kazimierzem Wielkim oraz uczczenie przypadającego w 2010 roku jubileuszu 700-lecia urodzin w Kowalu na Kujawach, ostatniego z rodu Piastów, króla Kazimierza III Wielkiego.

28 II 2008 r. – Został opracowany wykaz miast i miejscowości związanych z Kazimierzem Wielkim oraz szkół, drużyn harcerskich, szczepów ZHP i innych podmiotów mających za patrona Kazimierza Wielkiego.

29 IV 2008 r. – Na zaproszenie władz miasta Kowala, w siedzibie Miejskiej OSP, odbyło się inauguracyjne spotkanie przedstawicieli miast związanych z Kazimierzem Wielkim. W trakcie jego trwania zawiazane zostało Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego z siedzibą w Kowalu przy ul. Zamkowej 4. Miastami założycielami zostały: Czchów, Inowódz, Kowal, Kruszwica, Lelów, Łęczyca, Niepołomice, Nowy Korczyn, Opoczno, Przemyśl, Pyzdry, Sanok, Sandomierz, Skawina, Szydłów, Wąwolnica, Wieliczka, Wieluń i Wyszogród. Uczestnicy zebrania powołali 3-osobowy Komitet Założycielski Stowarzyszenia oraz Radę Stowarzyszenia, Zarząd Stowarzyszenia i Komisję Rewizyjną. Po długotrwałej i owocnej dyskusji został zatwierdzony projekt Statutu Stowarzyszenia, a nowo wybrane jego władze zostały zobowiązane do rejestracji Stowarzyszenia oraz dokonania wszelkich innych czynności związanych z dalszym jego funkcjonowaniem. Omówiono także zarys przedsięwzięć, jakimi winno zająć się Stowarzyszenie.

15 V 2008 r. – Została oficjalnie uruchomiona strona internetowa Stowarzyszenia pod adresem www.kazimierzwielki.pl oraz skrzynka e-mail: kazimierzwielki@kazimierzwielki.pl.

30 V 2008 r. – Został ogłoszony otwarty konkurs na logo Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego, który wygrała Anna Marcinkowska z Kowala.

5 VI 2008 r. – Komitet Założycielski w składzie: Jan Ambrożewicz, Jerzy Giergielewicz i Marek Pieńkowski w Sądzie Gospodarczym w Toruniu złożyli wnioski o wpis Stowarzyszenia do Krajowego Rejestru Sądowego.

21 VII 2008 r. – Z okazji 800-lecia miasta Czchowa w woj. małopolskim, na zaproszenie jego władz, w uroczystościach jubileuszowych brał udział Eugeniusz Gołembiewski – prezes Stowarzyszenia.

24 VIII 2008 r. – Na zaproszenie władz Łęczycy, z okazji X Międzynarodowego Turnieju Rycerskiego na Zamku Królewskim w Łęczycy, udział w imprezie wzięli Eugeniusz Gołembiewski – prezes Stowarzyszenia oraz Zdzisław J. Zasada – sekretarz generalny Stowarzyszenia.

16 IX 2008 r. – W sali kameralnej Miejskiej OSP w Kowalu odbyło się drugie zebranie członków założycieli Stowarzyszenia, którego celem było dokonanie uzupełnień do projektu Statutu Stowarzyszenia, jakie nakazał swym postanowieniem Sąd Rejestrowy w Toruniu. Podczas narady zaprezentowane zostały projekty przedsięwzięć, jakie winy być podjęte przez władze Stowarzyszenia.

30 IX 2008 r. – Sąd Rejonowy w Toruniu, VII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego, wydał postanowienie nr 0000314593 dotyczące wpisu do KRS Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego.

15 X 2008 r. – Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Oddział we Włocławku, nadał Stowarzyszeniu Miast Króla Kazimierza Wielkiego numer REGON 340507075.

20 X 2008 r. – Naczelnik Urzędu Skarbowego we Włocławku nadał Stowarzyszeniu Miast Króla Kazimierza Wielkiego NIP 8883019277.

4 XI 2008 r. – Za zgodą członków Zarządu Stowarzyszenia Jerzy Giergielewicz z Włocławka został powołany Pełnomocnikiem Zarządu ds. finansowych.

7 XI 2008 r. – Bank Spółdzielczy w Kowalu, stanowiący integralną część Spółdzielczej Grupy Bankowej, zawarł umowę ze Stowarzyszeniem Miast Króla Kazimierza Wielkiego na prowadzenie rachunków rozliczeniowych.

10 XI 2008 r. – Odpowiadając na inicjatywę Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy Zarząd Stowarzyszenia podjął decyzję sponсорowania płyty VCD, na której zostanie zamieszczony materiał dotyczący postaci Kazimierza Wielkiego oraz jego czasów. Wszystkie 19 miast założycieli Stowarzyszenia dostarczyły materiały fotograficzne dotyczące zabytków historycznych oraz współczesnego oblicza Kazimierzowskich grodów.

12 XII 2008 r. – Na zaproszenie Jerzego Szydłowskiego - wójta Lelowa, pow. częstochowski - odbyło się w tej miejscowości zebranie Zarządu, Rady i członków założycieli Stowarzyszenia. W pierwszej jego części zostały omówione dotychczasowe przedsięwzięcia związane z działalnością Stowarzyszenia oraz zastanawiano się nad koncepcjami programowymi i planem pracy. W drugiej jego części uczestnicy zapoznali się z walorami turystyczno-gospodarczymi gminy Lelów oraz ościennych miejscowości. Na zakończenie wszyscy wzięli udział w spotkaniu opłatkowym, w którym uczestniczyli posłowie na Sejm z tego regionu, władze wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz licznie przybyłe członkinie Kół Gospodyń Wiejskich. Młodzież szkolna zaprezentowała kolędy i pastorałki.

14 XII 2008 r. – Zarząd Stowarzyszenia zatwierdził kandydatów na członków Komitetu Redakcyjnego periodyku pt. „Zapiski Kazimierzowskie” w składzie: Eugeniusz Gołembiewski, Henryka Kaszycka-Paniw, Stanisław Kracik, Lech Łbik, Jacek Maciejewski (przewodniczący), Jerzy Szydłowski, Zdzisław J. Zasada oraz Zespołu Redakcyjno-Wydawniczego: Arkadiusz Ciechalski (sekretarz i korektor), Jerzy Giergielewicz, Zdzisław J. Zasada (przewodniczący), Bogdan Ziółkowski (zastępca przewodniczącego).

5 I 2009 r. – Do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu Zarząd Stowarzyszenia złożył ofertę na konkurs dotyczący realizacji zadania publicznego w zakresie „Upowszechniania i rozwoju kultury, sztuki, ochrony tradycji i dziedzictwa narodowego”. Wniosek dotyczył dofinansowania zadania pn. 1 Turniej Historyczny „Jak za króla Kazimierza Wielkiego”. Przedsięwzięcie zostanie skierowane do młodzieży gimnazjalnej miast Kazimierzowskich i jego finał odbędzie się w dn. 2 V 2009 r. na stadionie miejskim im. K. Górskiego w Kowalu.

7 I 2009 r. – Zostały rozesłane pisma do wójtów, burmistrzów, prezydentów oraz przewodniczących rad gmin i miast związanych z królem Kazimierzem Wielkim (128 jednostek) oraz do szkół, drużyn harcerskich i innych podmiotów, które za patrona mają tegoż władcę (33 pisma). Stosowne dokumenty otrzymały także osoby fizyczne - założyciele Stowarzyszenia (46 pism). Do pism załączone zostały deklaracje, które po ich wypełnieniu staną się podstawą przyjęcia do Stowarzyszenia.

22 I 2009 r. – Zarząd Stowarzyszenia skierował wniosek do Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego z prośbą objęcia patronatu nad 1 Turniejem Historycznym „Jak za króla Kazimierza Wielkiego”.

28 I 2009 r. – Zarząd Stowarzyszenia dla laureatów etapu międzyszkolnego „Konkursu Wiedzy o Kazimierzu Wielkim i Jego Czasach”, organizowanego przez Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, ufundował 16 książek o charakterze historyczno-albumowym.

31 I 2009 r. – Stronę www.kazimierzwielki.pl od początku jej funkcjonowania obejrzało 17 386 osób.

ANEKS

DEKLARACJA PRZYSTĄPIENIA OSOBY FIZYCZNEJ DO STOWARZYSZENIA MIAST KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO Z SIEDZIBĄ W KOWALU NA KUJAWACH

Miasto, miejscowość

Adres

Powiat Województwo

DEKLARUJĘ PRZYSTĄPIENIE DO STOWARZYSZENIA MIAST KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO

.....
imię i nazwisko

.....
funkcja *miejsce pracy*

.....
adres do korespondencji

.....
telefon *e-mail*

Jednocześnie wpłacam na konto: BS w Kowalu, nr rachunku:
51 9557 0006 0000 3580 2000 0001, przyjętą przez walne zebranie Stowarzyszenia składkę członkowską na 2009 r.

.....
Podpis

.....
Miejscowość, data

Deklarację prosimy przelać na adres: Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego, 87-820 Kowal, ul. Zamkowa 4.

**DEKLARACJA PRZYSTĄPIENIA JEDNOSTKI SAMORZĄDU
TERYTORIALNEGO LUB INNEJ OSOBY PRAWNEJ DO STOWARZYSZENIA
MIAST KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO Z SIEDZIBĄ W KOWALU NA
KUJAWACH**

Instytucja, Organizacja

Miasto, miejscowość

Adres

Powiat *Województwo*

**DEKLARUJEMY PRZYSTĄPIENIE DO STOWARZYSZENIA
MIAST KRÓLA KAZIMIERZA WIELKIEGO**

Swoim przedstawicielem ustanawiamy:

Panią/Pana

imię i nazwisko

.....
funkcja

miejsce pracy

.....
adres do korespondencji

.....
telefon

e-mail

Jednocześnie wpłacamy na konto: BS w Kowalu, nr rachunku: 51 9557 0006
0000 3580 2000 0001, przyjętą przez walne zebranie Stowarzyszenia składkę
członkowską na 2009 r.

.....
podpis, pieczęćka delegującego

Miejscowość, data

Deklarację prosimy przesać na adres: Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza
Wielkiego, 87-820 Kowal, ul. Zamkowa 4

*Załącznik nr 6 do protokołu z posiedzenia
Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego
odbytego 29 IV 2008 r. w Kowalu.*

**Uchwała nr 4
o wysokości rocznych składek wnoszonych na rzecz
Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego w Kowalu**

Zebrani w dniu 29 kwietnia 2008 r. założyciele Stowarzyszenia Miast
Króla Kazimierza Wielkiego z siedzibą w Kowalu przy ulicy Zamkowej 4, pow.
włocławski, woj. kujawsko-pomorskie, postanowili ustalić wysokość rocznej
składki członkowskiej dla:

- członków wspierających (miasta, miejscowości) w wysokości 1000 zł.
- członków wspierających (szkoły, instytucje) w wysokości 100 zł
- członków rzeczywistych (osoby fizyczne) w wysokości 10 zł.
- członków honorowych – zwolniono z płatności składki członkowskiej.

Uchwała została przyjęta przez zebranych jednogłośnie.

Protokółantka
(-) *Grażyna Snopkowska*

Przewodniczący
(-) *Eugeniusz Gołembiewski*

W następnym numerze m.in.:

- Rozszerzone informacje o wybranych miejscowościach związanych z Kazimierzem Wielkim.
- Wykaz szkół, drużyn harcerskich i innych podmiotów noszących imię Kazimierza Wielkiego.
- Plany przedsięwzięć.
- Konkursy.

